

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ PREZENČNÍ STUDIUM

2010 – 2013

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Andrea Weissová

**Světový fenomén Václav Havel, dramatik, esejista
a politik**

**Trnitá cesta od absurdního dramatu k prezidentu
republiky**

Praha 2013

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Hugo Schreiber

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR FULL-TIME STUDIES

2010 - 2013

BACHELOR THESIS

Andrea Weissová

**World phenomenon Vaclav Havel, playwright, essayist
and politician**

Thorny path of absurd drama to the president

Prague 2013

The bachelor Thesis Work Supervisor: PhDr. Hugo Schreiber

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne .....

Andrea Weissová

Poděkování

Chtěla bych poděkovat vedoucímu bakalářské práce PhDr. Hugovi Schreiberovi, za jeho odbornou pomoc, při vzniku bakalářské práce.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá fenoménem Václava Havla, významného českého dramatika, esejisty i politika. Práce rozebírá nejen životní etapy této osobnosti, ale rozebírá politický vývoj a stručnou charakteristiku československé a české společnosti od druhé poloviny 20. století., do listopadových změn v roce 1989. V závěru je pak shrnutá celá práce s jednotlivými etapami.

Klíčové pojmy

Autoři, Českoslovenští obyvatelé, divadelní hry, normalizační režimy, politické systémy, vnitropolitické cíle

Annotation

This thesis deals with the phenomenon of Vaclav Havel, a prominent Czech playwright, essayist and politician. The work discusses not only the life stages of personality but also analyzes political developments and a brief description of the Czechoslovak and Czech society since the second half of the 20th century. changes in the Velvet Revolution in 1989. The conclusion is then summarized all the work with the various stages.

Key words

Authors, Czechoslovak people, plays, standardization regimes, political systems, internal political goals

OBSAH

ÚVOD	8-9
1 DĚTSTVÍ A RODINA	10
1.1 Předci Václava Havla	10
1.1.1 Vácslav Julius Havel	10
1.1.2 Vácslav Havel	11-12
1.1.3 Vácslav Maria Havel	13-15
1.2 Narození Václava Havla	16-17
1.2.1 Škola ve Žďárci	17
1.2.2 Nástup nové totality	17-20
1.2.3 Internátní škola v Poděbradech	20-21
1.3 Rodina	22
1.3.1 Šestatřicátníci	22-23
1.3.2 Miloš Havel v exilu	24
2 UMĚLECKÁ TVORBA	25
2.1 Svaz mladých spisovatelů	25-26
2.2 Olga Šplíchalová	26-30
2.3 Krize mocenského systému	30-33
2.4 Okupace	33-34
2.4.1 Odpor proti normalizaci	34-35
2.4.2 Radikální mládež	36-37
2.4.3 Aktivity opozice, kontakty s exilem	37-38
2.4.4 Postoje a odpor obyvatelstva	38-39
2.4.5 Odpor opozice, stabilizace (1972-1976)	40
2.4.6 Postoje a odpor společnosti	41
3 POLITICKÁ ČINNOST (DISIDENT, POLITICKÝ VĚZEŇ)	42
3.1 Reformně komunistická opozice	42-43
3.2 Kulturní opozice	43-44
3.3 Undrerground	45
4 ZROD CHARTY 77, SAMETOVÁ REVOLUCE, NEPOLITICKÁ POLITIKA	46
4.1 Vznik Charty 77 a reakce moci	46-47
4.2 Krize v Chartě 77	48
4.3 Nepolitická politika I.	49
4.4 Vězení	49-50
4.4.1 Konec vězení	50-51
4.5 Obyvatelstvo	51
4.6 Gorbačova politika (1986-1989)	52-53
4.6.1 Nezávislé mírové sdružení (NMS)	53

4.7 Vznik nových iniciativ.....	54-56
4.8 Sametová revoluce.....	57-58
4.8.1 Nepolitická politika II.	58-59
4.8.2 Občanské fórum.....	59-60
4.8.3 Konec starého režimu	60-61
5 OBRÁNCE LIDSKÝCH PRÁV	62
6 PREZIDENT A STÁTNÍK.....	63
6.1 Poslední prezident Československa	63-65
6.2 Problém Československa	65-66
6.3 Kupónová privatizace	67
6.4 Začátek nového státu	68
6.5 Konec prezidentské funkce	69-70
7 MEZINÁRODNÍ OHLASY	71-72
ZÁVĚR	73
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	74-75
SEZNAM PŘÍLOH	76

ÚVOD

Světový fenomén Václav Havel byl dramatik, esejista a v neposlední řadě politik. Narodil se v rodině vzdělaných, majetných lidí. Díky tomu měl on i jeho rodina problémy, byli několikrát perzekuováni. Cesta od autora významných divadelních her k prezidentovi Československé, později České republiky pro něj nebyla jednoduchá. Díky politické situaci v tehdejší republice, byl několikrát vězněn. Ve vězení se ocitl, jak za své názory, tak za svůj buržoazní původ.

Cílem této bakalářské práce je představit život Václava Havla z politického, ale i uměleckého hlediska. To vše za pomoci rozboru jednotlivých životních etap. Tyto jeho životní etapy potom začlenit do kontextu politického vývoje a stručné charakteristiky novodobé československé, později české společnosti od druhé poloviny 20. století. Cestou od dogmatické, autoritářské a socialistické ideologii po polistopadovou demokracii a revoluční rok 1989.

Bakalářská práce se zabývá historickým průzkumem v kontextu obsahové a strukturální analýzy. Tato práce se v jednotlivých kapitolách zabývá nejen životem Václava Havla, jeho rodinou, ale i tehdejší společenskou situací. Práce obsahuje sedm hlavních kapitol, které obsahují další podkapitoly.

První kapitola: Dětství a rodina, obsahuje podkapitoly s předky Václava Havla. Přejíždí chronologicky k narození samotného Havla, školní docházku, až po nástup nového režimu. Dále přechází do doby, kdy se Miloš Havel (strýc Václava Havla) nachází v exilu.

Druhá kapitola: Umělecká tvorba, obsahuje skupinu Svaz mladých spisovatelů, další krizi mocenského systému až po okupaci a v neposlední řadě odpor obyvatelstva a jednotlivých iniciativ proti němu.

Třetí a čtvrtá kapitola: Politická činnost, zde se práce zabývá reformně komunistickou i kulturní opozicí. Mezi kulturní patřil Underground. Ten souvisí s pozdějším zrodem Charty 77. Ta má pak za následek Havlův další pobyt ve vězení. Mezitím vznikají další iniciativy, které se snaží bojovat proti mocenskému systému. Vytváří se nová forma opozičního hnutí. To vše přechází až do období konce režimu. Přichází Sametová revoluce, spolu s ní přichází i Občanské fórum.

Pátá kapitola: Obránce lidských práv, zhodnocuje dosavadní Havlovo počínání v jednotlivých letech, hlavně pak v období Charty 77.

Šestá a sedmá kapitola: Prezident a mezinárodní ohlasy, v této části se pak Havel stává prezidentem. Řeší problém rozpadu Československa. Vzpamatovává se ze smrti své manželky, v té době na tom není ani on sám zdravotně nejlépe. Proto mu pomáhá přítelkyně Dagmar Havlová, kterou si nakonec vezme za manželku. Nastává konec jeho prezidentského mandátu. Ten sebou přináší, že se Havel stáhnul z veřejného života. Jeho smrt pak vyvolá na celém světě mezinárodní ohlasy. Ať už za to, že byl československým i českým prezidentem. Hlavně pak pro to, že byl v celém světě veden jako osobnost a bojovník za lidská práva. Osobnost jeho rozměrů potvrzuje i fakt, že se z Ruzyňského letiště stává mezinárodní letiště Václava Havla.

Kvůli této práci jsem navštívila knihovnu Václava Havla a Libri prohibity. Dále mi stačila literatura z městské knihovny, pro doplnění jsem používala internetové zdroje.

Téma o Václavu Havlovi jsem si vybrala proto, že ho uznávám jako osobnost. Uznávám ho jako člověka, který se nenechal zastrašit politickými režimy a šel si tvrdě za svým.

TEORETICKÁ ČÁST

1 DĚTSTVÍ A RODINA

1.1 Předci Václava Havla

1.1.1 Václav Julius Havel

Děd Václava Marii a Miloše Havlových Václav Julius Havel se narodil 12. dubna 1821 jako prvorozený syn Václava Františka Havla, pražského měšťana a mlynáře na Smíchově. Smíchově č.p. 87. Václav František dvakrát ovdověl, třetí žena, sestra jeho první ženy i jej přežila. Byla rozená Vošálíková. První se jmenovala Maria Magdalena, zemřela při porodu v devatenácti letech. Druhá rozená Šottová zemřela ve 38 letech a třetí se jmenovala Kateřina. S druhou a třetí ženou měl jedenáct dětí, z nichž dvě záhy zemřely. Když pradědeček zemřel, stal se jeho dědicem tehdy sedmadvacetiletý syn Václav Julius. Aby mohl vyplatit své nevlastní matce a osmy sestrám dědictví, byl nucen prodat mlýn a veškeré nemovitosti. Jemu zbylo jen bytové zařízení a dva cenné portréty rodičů. Ty dala rodina Havlových do depozita Národní galerie, když se v pozdějších letech stěhovali z Prahy. Věřili, že je to nejlepší úschova cenných rodinných památek. Avšak Národní galerie je bez náhrady dala do majetku státu.¹ Po rozprodávání majetku vstoupil Václav Julius Havel do služeb státní dráhy jako vážný na Státním nádraží. Bydlel nejprve na Újezdě na Malé Straně, kde se narodil jeho syn Václav, poté na Linhartském náměstí na Starém Městě. Kde také zemřel 18.7.1884 na zápal plic. Jeho manželka Terezie, narozena jako Boumová z Plaňan, také zemřela na zápal plic. Rodina matky Václava Havla, tedy Emilie Havlové, rozené Pavelkové, pocházela z Moravy. Její otec, Antonín Pavelka, byl obchodník a nájemce zájezdního hostince v Bystřici pod Perštýnem, kde se také narodil. Její matka rozená Marie Ričanová, byla z Brna. Její matka Pavelková brzo ovdověla, ale vdala se ještě dvakrát. Po její smrti, zůstali matce V.M. Havla dva nevlastní bratři, o které se řadu let s jeho otcem starala.²

---

¹ HAVEL, V.M. *Mé vzpomínky*. Praha: Lidové noviny, 1993. s.12. ISBN 80-7106-026-7

² (Tamtéž, s. 13-14)

1.1.2 Václav Havel

Narodil se jako syn velkostatkáře ve Zběšičkách u Milevska. Studoval na české reálce v Ječné ulici. Tady později studoval V.M. Havel a jeho bratr. Potom studoval na české technice obor stavební inženýrství. Musel si přivydělávat kondicemi. Než dokončil studium na technice, musel vstoupit do zaměstnání, jako technický úředník v Praze. Když mu bylo třiatdvacet, zemřel mu otec. Chtěl mu zaplatit pohřeb, ale neměl na něj. Od kamaráda se dozvěděl o Židovi, který půjčoval studentům. Na pohřeb mu půjčil také. Peníze splácel pravidelně, jak se dohodli. Když mu dluh splatil, Žid jmenoval se pan Schwarz, mu začal dohazovat různé práce. Tak se stalo, že měl svou první velkou práci. Měl zadanou kanalizaci a dlažbu na náměstí v Lomnici nad Popelkou. A stal se tak podnikatelem dlažeb. Hospodařit uměl, práci rozuměl a vydělal si nad jeho očekávání. Dohazovač Schwarz zůstal otci věrný a stal se jeho prvním financérem. V té době založil otec se svým přítelem první umělé kluziště v Praze jménem Harmonie, na Primátorském ostrově. Kde se začala scházet pražská společnost.³

Václav Maria Havel se narodil v roce 1897, kdy uvědomělá česká společnost ve městě nebyla veliká. Státní úředníci, tedy i Češi, byli smíšení rakouského. Vyhlášky i nápisy na obchodech byly dvojjazyčně. Smíšení obou manželů Havlových i jejich společnosti bylo vlastenecké. Zásadně tedy neposílali děti do německých škol, ale do českých. Václav Havel byl tehdy již podnikatelem. Stavěl a zaměstnával jen české zaměstnance. Politicky byl mladoček. Navštěvoval schůze dr. Karla Kramáře, s nímž se i osobně znal. V Národních listech se znal s dr. Tobolkou a dr. Maštálkou. Dále se stýkal s profesorem Janem Jesenským, otcem Mileny Jesenské a s MUDr. Josefem Horákem. Ten si vzal dobrou přítelkyni Emilie Havlové, Idu Ledererovou z Roztok. Tehdy byl rodinný styk obvyklý jak s obchodními, tak s lékařskými nebo politickými přáteli. Vztah pokračoval i mezi dětmi těchto rodin. Václav Havel, byl členem Družstva Národního divadla v Praze. V pozdějších letech byl do výboru zvolen, navíc pověřen funkcí hospodáře. Divadlo přivedl do aktivity a vysloužil si tak přezdívku finanční ministr.⁴

V roce 1899 se narodil Miloš Havel, bratr V.M. Havla. Miloš byl jeho úplným opakem, pokud jde o intelektuální či duchovní zájmy.

---

³ (Tamtéž, s. 21-22)

⁴ (Tamtéž, s. 16-17)

V.M. Havel reprezentoval v životě anglosaský, masarykovský, v podstatě až puritánský životní model. Miloš proslul svým bohémstvím a svými pitkami ve společnosti herců. Proslul i svou homosexualitou, která byla veřejným tajemstvím.

Vlastní stavební podnikání Václava Havla bylo umožněno finančním přínosem Emilie Havlové (Pavelkové), pocházejícím z odkazu JUDr. Josefa Halíka. První činžovní dům stavěl Václav Havel se svým bratrancem architektem Františkem Niklasem na rohu Žitné a Příčné ulice. Další domy stavěl a hned je postupně prodával. Po světové válce vlastnil jen dům č.p. 2000, kde i s rodinou bydleli. Je pochopitelné, že na stavbu takového domu mu nepostačily vlastní prostředky. Bylo nutno získat různé půjčky. Vystavět velký obchodní dům bral Václav Havel jako své životní podnikatelské dílo. Rodinný vztah k Praze a vlastenecká víra ho povzbuzovali k tomu, aby v Praze vybudoval něco, čím by se mohla chlubit. V roce 1905 a 1906 dokončoval rozestavěné činžovní domy v pražských ulicích. Ve středu města pak hledal vhodné místo pro svůj záměr. Místo nakonec našel ve Vodičkově ulici, kde měl možnost zakoupit starý Bělský palác. To bylo místo pro budoucí stavbu Lucerny. Od roku 1908 pak celá rodina začíná jezdit na venkovské sídlo Havlov.⁵

---

⁵ PUTNA, M.C. Václav Havel: *duchovní portrét v rámu české kultury 20. století*. 1. vyd. Praha: Knihovna Václava Havla, 2011. s. 18-37. ISBN 978-80-87490-07-5

1.1.3 Václav Maria Havel

„V.M. Havel po studiích na reálce v Resslově ulici v Praze, kterou navštěvoval také jeho bratr Miloš, a v 70. letech 19. století i jejich otec, studoval na české technice v Praze.“⁶

„V letech kolem roku 1914 se setkává se svojí budoucí ženou Boženou Vavrečkovou. Její otec Hugo Vavrečka, se narodil se v nezámožné rodině důlního zřízence na šachtě hraběte Salma. Vystudoval ostravskou reálku, na brněnské technice. Po absolutoriu se před čerstvým inženýrem otevírala slibná kariéra, byl již autorem několika odborných pojednání a patentů. Rozhodl se však pro jinou dráhu.

Už když studoval, přispíval do brněnských Lidových novin a stal se národohospodářským redaktorem listu. Měl však mnohem širší novinářský a literární záběr. Pod pseudonymem Hugo Vavris napsal během 6 let množství povídek, humorných příběhů, dramatických scének. Z té doby pochází také humorný, detektivní příběh František Lelíček ve službách Sherlocka Holmese. Ve filmovém zpracování jej proslavil Vlasta Burian. Osobně se seznámil s Tomášem Garriguem Masarykem

a přispíval do jeho revue Čas. Zúčastnil se i tzv. první balkánské války, kdy ho redakce vyslala jako válečného zpravodaje na Balkán. Po návratu se oženil s Josefou (rozenou Kolbingerovou). Narodila se jim dcera Božena. O dva roky později přibyl syn Ivan. Rodinnou pohodu však přerušila první světová válka. Hugo Vavrečka byl povolán do Terstu ke službě u válečného námořnictva. Udržoval odtud styky s českými politiky i domácím odbojem.“⁷

Václav Maria Havel se pak výrazně prosadil ve studentském hnutí. V letech 1918–1920 byl prvním předsedou Svazu československého studentstva. Po činnosti v SČS uplynulo jen několik mělo dní a vrhl se ve studentstvu do nové práce. Spolu s Otakarem Janotou, který právě dokončoval studium medicíny připravovali návrh akce, budované na základech idealistických. Nejprve jich bylo sedm, později získali další mladé lidi a tak za krátkou dobu vzniklo Obrodné hnutí československého studentstva (OHČS).

---

⁶ KŘIVÁNEK, T. *Klub přátel starého Smíchova*. [online]. ©2006 - 2010 [cit. 2013-01-26]. Dostupné z: <http://www.starysmichov.cz/view.php?cisloclanku=2007110008>

⁷ [online]. ©2005 – 2013 [cit. 2013-02-14]. Dostupné z: <http://www.legie.info/autor/6780-hugo-vavris>

Z ochoty amerických sekretářů YMCA A YWCA získali klubovní místnosti ve studentském domově na Slupi. Brzo vznikly i pobočky v Brně (Besedním domě) a na Příbrami (Na Střelnici). V čele Obrodného hnutí československé mládeže (OHČS) byl zvolen pětkrát a jeho působení v hnutí trvalo od roku 1920.⁸

„Hugo Vavrečka byl národohospodářským expertem a členem delegace Československé republiky na mírových jednáních v Paříži (1919–1920). Po návratu mu Edvard Beneš nabídl místo v diplomatických službách. Vavrečka přijal a v letech 1920–1922 byl československým generálním konzulem v Hamburku. V roce 1922 působil jako první řádný československý vyslanec v Maďarsku (Budapešti). To už byl zkušeným a kultivovaným diplomatem. V pozdějších letech dostal další příležitost, když převzal vedení československé ambasády ve Vídni. Aktivity nového československého velvyslance, jeho pozitivní vlastnosti a zejména národohospodářský rozhled přispěly ke zlepšení vztahů s Rakouskem.“⁹ Působení V.M. Havla v čele Obrodného hnutí československé mládeže pak trvalo do roku 1924.¹⁰ „Tento rok také strávil na půlroční stáži v USA. Při návštěvě univerzity v Berkeley se ocitl v nádherné čtvrti, která ho po příjezdu domu inspirovala ke stavbě Barrandova. Podílel se na stavbě vilové čtvrti se společenským areálem Barrandovské terasy. Svoji stavební profesi a četné kontakty využil mimo jiné při budování studentských kolejí v Praze na Letné a dívčích kolejí Budeč. Tam získal zkušenosti s organizováním a financováním velkých staveb. Jako přední funkcionář studentského hnutí navázal četné kontakty s představiteli YMCA. Další kontakty prohloubil ještě během své cesty po USA, kde se seznámil s moderními stavebními koncepcemi a technikami, jež však jen v omezené míře mohl využít v Československu. Účastnil se mezinárodního studentského kongresu ve Finsku. Od roku 1925 se stal členem pražského Rotary klubu a toto zázemí mu umožnilo překlenout některá kritická období jeho podnikatelské činnosti.“¹¹

⁸ HAVEL, V.M. *Mé vzpomínky*. Praha: Lidové noviny, 1993. s.128-130. ISBN 80-7106-026-7

⁹ [online]. ©2005 – 2013 [cit. 2013-02-14]. Dostupné z: <http://www.legie.info/autor/6780-hugo-vavris>

¹⁰ HAVEL, V.M. *Mé vzpomínky*. Praha: Lidové noviny, 1993. s.132. ISBN 80-7106-026-7

¹¹ KŘIVÁNEK, T. *Klub přátel starého Smíchova*. [online]. ©2006 - 2010 [cit. 2013-01-26]. Dostupné z: <http://www.starasmichov.cz/view.php?cisloclanku=2007110008>

Ve 30. letech založil Barrandovskou skupinu, která měla pro Československo hledat východisko z hospodářské krize. Skupina se skládala z osobností, jak pravicové, tak levicové orientace. Byli zde lidé jako Josef Kliment, pozdější sekretář Emila Háchy

a Josef Ludvík Fischer blízký komunistické straně. Havel hrál v této skupině roli organizátora, prostředníka, ale i sjednotitele různosti názorové a politické.¹² „K tomu využíval časopis *Demokratický střed*, do něhož přispěl řadou článků a úvah. V druhé polovině 30. let byl plně vytížen realizací urbanistického projektu, výstavby vilové čtvrti na Barrandově.“¹³

„Hugo Vavrečka opustil diplomacii a přijal nabídku svého dlouholetého přítele Tomáše Batí, aby uplatnil své zkušenosti a schopnosti ve funkci ředitele provozů jeho zlínských závodů. To byl tehdy největší obuvnický koncern na světě. Nastoupil 1. července 1932, krátce nato, 12. července 1932, zahynul Tomáš Baťa při letecké havárii. Hugo Vavrečka se stal jedním ze dvou hlavních spolupracovníků Tomášova nevlastního bratra Jana. Za podpory tehdejšího premiéra Milana Hodži vedl hospodářské ústředí států tzv. Malé dohody (ČSR, Jugoslávie, Rumunsko) a dosáhl uzavření mnoha důležitých úmluv.“¹⁴

---

¹² PUTNA, M.C. Václav Havel: *duchovní portrét v rámu české kultury 20. století*. 1. vyd. Praha: Knihovna Václava Havla, 2011. s.61. ISBN 978-80-87490-07-5

¹³ KŘIVÁNEK, T. *Klub přátel starého Smíchova*. [online]. ©2006 - 2010 [cit. 2013-01-26]. Dostupné z: <http://www.starysmichov.cz/view.php?cisloclanku=2007110008>

¹⁴ [online]. ©2005 – 2013 [cit. 2013-02-14]. Dostupné z: <http://www.legie.info/autor/6780-hugo-vavris>

1.2 Narození Václava Havla

„Malý Václav spatřil světlo světa 5. října 1936 v soukromé porodnici v Londýnské ulici na Královských Vinohradech.“¹⁵ Narodil se do doby, kdy Československo prožívalo těžké chvíle. Po Tomáši G. Masarykovi byl druhým prezidentem zvolen Edvard Beneš. Celá Evropa se obávala Hitlera. Ten si v té době podmaňoval celou Evropu. Pro náš stát to znamenalo konec dodržování zákonů, uzákonila se tisková cenzura.¹⁶ 11. října 1938 se Václavu Havlovi narodil bratr Ivan M. Havel.¹⁷

*„Ještě v roce 1938 byl Vavrečka komisařem úspěšné československé účasti na světové výstavě v New Yorku, v září téhož roku jej prezident Beneš jmenoval ministrem propagandy jen na krátkou dobu.“*¹⁸

Třetím prezidentem byl zvolen Emil Hácha. O rok později od května 1939 bylo Československo ilegálně okupováno nacistickým Německem. To vedlo k vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava. Všechny tyto události narušovaly život československým lidem, i lidem ve zbytku Evropy. Podkarpatská Rus byla násilně připojena k Maďarsku, ze Slovenska se stal samostatný stát s omezenou suverenitou. Čechy a Morava, někdejší jádro republiky, se musely v několika etapách podrobit tvrdé ratifikaci. Všechny státní orgány byly vyňaty z českých rukou. Měna, clo, to vše bylo podřízeno říšskému protektorovi. Byla rozpuštěna i armáda stejně jako parlament, kde byly zrušeny všechny politické strany. Bylo vyhlášeno stanné právo, gestapo zahájilo masové zatýkání, nejprve se zaměřilo na německé politické emigranty.

Dělníkům a rolníkům byly poskytovány různé materiální a sociální výhody. Naopak intelektuálové byli terorizováni a pronásledováni. Češi si mohli žít v klidu, pokud se nějakým způsobem neangažovali na veřejnosti.

---

¹⁵ BAUER, J. Václav Havel: *Necenzurovaný životopis*. 1. čes. vyd. Praha: Cesty, 2003. s.17. ISBN 80-7181-852-6

¹⁶ KEANE, J. Václav Havel: *politická tragédie v šesti dějstvích*. 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 1999. s.15-16. ISBN 80-7207-308-7

¹⁷ PUTNA, M.C. Václav Havel: *duchovní portrét v rámu české kultury 20. století*. 1. vyd. Praha: Knihovna Václava Havla, 2011. s.337. ISBN 978-80-87490-07-5

¹⁸ [online]. ©2005 – 2013 [cit. 2013-02-14]. Dostupné z: <http://www.legie.info/autor/6780-hugo-vavris>

Univerzity byly uzavřeny a jejich budovy buď přidělily pražské německé univerzitě, nebo se používaly pro úplně něco jiného, jako tomu byla v případě pražské právnické fakulty, která byla přeměněna na kasárny.¹⁹

1.2.1 Škola ve Žďárci

Proto se rodina Havlových rozhodla přestěhovat se z Prahy do letního sídla Havlov na Moravě nedaleko Tišnova. Který pro rodinu představoval venkovské útočiště. Bylo možné docházet pěšky do školy v blízkém Žďárci. Sem také začal Havel chodit v prvním zářijovém dni roku 1942.²⁰ Václav Havel přiznává, že nepatřil zrovna k oblíbeným dětem. Díky svému původu i zavalitější postavě. Byl předurčen posměchu a odstrkován na kraj společnosti. Nejlepším přítelem v dětství pak pro něj byl mladší bratr Ivan.²¹

Bylo 9. května 1945, den po vyhlášení konce války v Evropě. Žďárec byl bombardován, protože tam bylo ještě německé vojsko, které se nechtělo vzdát. Po náletu se k nim na Havlov uchýlilo mnoho žďáreckých obyvatel. Nejvíce ze všech se pak bály děti, mezi nimi byl i Ivan s Václavem. Blížil se konec nacistické okupace. Čeští lidé vítali sovětské tanky s rudými hvězdami, které si klestily cestu pražskými ulicemi.²²

1.2.2 Nástup nové totality

„Sedmého července 1947 přijala československá vláda pozvání na konferenci do Paříže, kde měl být předběžně projednán Marshallův plán. Pozdější odmítnutí Marshallova plánu znamenalo počátek politické krize ve vládě Národní fronty.“²³

Nastalo násilné potlačení svobodné plurality stran a přechod od demokracie k totalitě (oficiálně socialistické společnosti) pod vedením KSČ usměrňované ze strany SSSR. Její členové se hlásili navenek k sovětskému mocenskému bloku, avšak na místě prosazovali své osobní zájmy.

---

¹⁹ KEANE, J. Václav Havel: *politická tragédie v šesti dějstvích*. 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 1999. s.16-20. ISBN 80-7207-308-7

²⁰ (Tamtéž, s. 28-30)

²¹ BAUER, J. Václav Havel: *Necenzurovaný životopis*. 1. čes. vyd. Praha: Cesty, 2003. s.19. ISBN 80-7181-852-6

²² KEANE, J. Václav Havel: *politická tragédie v šesti dějstvích*. 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 1999. s.18. ISBN 80-7207-308-7

²³ (Tamtéž, s. 20)

V tomto období bylo mnoho lidí zatčeno, mnoho studentů a učitelů muselo opustit školy a další působení na školách jim bylo znemožněno. Nastal počátek útlaku obyvatelstva. Ať už myšlenkového, kulturního nebo ekonomického úpadku. Komunisté se dlouhodobě, už během druhé světové války, připravovali na převzetí moci v zemi, a to i cestou násilí. Do řad KSČ za války pronikali lidé z jiných stran. Po válce tito lidé v KSČ zůstali a vstupovali do ní další lidé ze stran, kterým hrozilo postižení ve smyslu Benešových dekretů.

Převládal v něm úřednický zaměřený proud, který brojil zejména proti tzv. novým pořádkům první republiky a proti sedlákům. Násilné prosazování osobních zájmů, hlavně pak úpadek lidské morálky. Ty měly za následek zmanipulované veřejné soudy. Lidé se ocitali i bez soudů v novodobých táborech nucených prací. Režim se také často zbavoval odpovědnosti za své skutky byrokratizací. Každé rozhodnutí prošlo velkým počtem rukou a přitom nemělo jasného autora. Toto chování bylo později v Ústavě schováváno za údajné pokyny od ústředí, od Moskvy a od stalinistického Sovětského svazu. Svobodné volby byly nahrazeny diktátem a řídicí činností akčních výborů Národní fronty. Postupně se podařilo komunistům ovládnout policii armádu.

V únoru 1948, kdy nastala vládní krize kolem usnesení o Bezpečnosti z 13. února 1948. Došlo k sérii událostí, které vedly k úplnému převzetí moci ve státě. Události byly završeny 25. února, kdy prezident přijal demisi nekomunistických ministrů a doplnil vládu kandidáty navrženými komunisty. Na místních a okresních národních výborech došlo k výměně členů a také dosazení zástupců z řad KSČ. Pak byla i policie podřízena straně KSČ.²⁴ Došlo k odstranění starých ústavních a státních struktur. Vznikl stát, kde vládla jediná politická strana. Ta pak měla moc nad životem svých obyvatel více jak čtyřicet let. Později se tato událost začala nazývat pražským pučem. Bylo to díky místu, kde k ní došlo a k podobnosti se způsobem uchvácení politické moci. Potvrdilo se, že šlo o předem připravenou akci.

To tehdy chápal i malý Havel a únor 1948 mu značně zkomplikoval dospívání. Pražský puč znamenal nástup nové totality. Manipulovali s orgány Národní fronty, až je postupně transformovali na systém jedné strany.²⁵

---

²⁴ PUTNA, M.C. Václav Havel: *duchovní portrét v rámu české kultury 20. století*. 1. vyd. Praha: Knihovna Václava Havla, 2011. s.50-51. ISBN 978-80-87490-07-5

²⁵ KEANE, J. Václav Havel: *politická tragédie v šesti dějstvích*. 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 1999. s.49-50. ISBN 80-7207-308-7

Události byly završeny 25. února, kdy prezident přijal demisi nekomunistických ministrů a doplnil vládu kandidáty navrženými komunisty. Na místních a okresních národních výborech došlo k výměně členů a také dosazení zástupců z řad KSČ. Pak byla i policie podřízena straně KSČ. Když se v únoru 1948 částečně zhroutila demokracie, Havlova rodina tuto změnu pocítila tím, že přišli o Lucernu i o Terasy na Barrandově. Útěchou jim mohlo být to, že novým vládcům vadí pouze jejich majetek. Václava Mariu Havla hned po puči zbavili místa ředitele, ale dosazený správce si ho vzal k sobě zpět jako poradce.²⁶

Následně pak byla 11. března 1948 potvrzena nová komunistická vláda. Den po úmrtí, jeden den po nevysvětleném úmrtí ministra zahraničí Jana Masaryka. 9. května pak byla přijata nová Ústava vyhlášující lidově demokratickou republiku. 30. května proběhly volby s vynucenou účastí a s možností volit jen z jednotného seznamu kandidátů komunisty ovládané Národní fronty. 2. června odstoupil prezident Beneš. 14. června byl jeho nástupcem zvolen předseda KSČ a dosavadní premiér Klement Gottwald. Vznikla nová vláda, jejímž předsedou byl Antonín Zápotocký. Přejednutí moci do rukou komunistů vedl k nuceným emigracím a k jinému pronásledování oponentů. Soudnictví bylo podřízeno sekretariátu KSČ a bylo svěřeno soudcům, kteří měli velmi nízké právní a ústavní povědomí. Ve všech státních podnicích a na všech školách byly zřízeny kádrovací útvary z příslušníků KSČ, kteří podle svého osobního uvážení určovali, kdo je nebo není vnitřní nepřítel. Měli obrovskou moc nad osudy lidí. Totalitní režim trval následujících 41 let.²⁷

V tomto období už rodina Havlů věděla, že Lucerna, firma Bratři Havlové-Praha Lucerna, spadá pod znárodnění. Milošovi byla vzata možnost pracovat tam, kde od mládí zdárně působil. Ztratil tím pádem také veškeré zdroje svých příjmů.

Dne 31. března 1949 byl Miloš zatčen státní bezpečností a obviněn dle § 35 zákona na ochranu republiky. Po 3 měsících pobytu na Pankráci se vrátil na Havlov.²⁸

Miloš Havel se v té době pokusil uprchnout do Rakouska, tam jej však zatkla ruská hlídka a předala Státní bezpečnosti v Českých Budějovicích. Další dva roky strávil v nechvalně známé věznici Bory a v pracovním táboře nedaleko Ústí nad Labem.²⁹

---

²⁶ KAISER, D. *Disident: Václav Havel 1936-1989*. 1. vyd. Praha, Litomyšl: Paseka, 2009. s.24. ISBN 978-80-7432-012-5

²⁷ PUTNA, M.C. *Václav Havel: duchovní portrét v rámu české kultury 20. století*. 1. vyd. Praha: Knihovna Václava Havla, 2011. s.52. ISBN 978-80-87490-07-5

²⁸ HAVEL, V.M. *Mé vzpomínky*. Praha: Lidové noviny, 1993. s.70. ISBN 80-7106-026-7

„Když po roce 1948, kdy byly rodinné podniky (Lucerna, Terasy na Barrandově) znárodněny. Několik let V. M. Havel působil jako poradce národního správce, hlavně pak plánovač pohostinských zařízení v Lucerně a na Terasách. Poté pracoval jako úředník sokolského družstva Vzlet. Později v Československém svazu tělesné výchovy a sportu.“³⁰

Díky vyhazovu ze školy mladý Václav Havel nastupuje do práce jako chemický laborant a paralelně studuje na večerním gymnáziu. V té době se jeho strýci Milošovi podaří úspěšně a natrvalo odejít do exilu.³¹ Z Českých zemí bylo za období o málo delší než jeden rok vyhnáno 2,25 milionů Němců a téměř stejný počet Čechů se mohl nastěhovat do jejich domovů. Není proto divu, že tito lidé hromadně volili komunistickou stranu. Většina z nich byli chudí rolníci, malorolníci a mnoho z nich díky podpoře komunistického ministerstva získalo zachovalé německé statky i s nezbytným materiálním vybavením.³²

1.2.3 Internátní škola v Poděbradech

Matka Václava a Ivana Havlových, Božena, se snažila své syny vychovávat k tomu, aby mluvili jiným jazykem než českým. Ona sama mluvila francouzsky, německy, rusky i anglicky. Proto poslala staršího Václava do malé soukromé internátní školy v Poděbradech. Lázeňském městě na řece Labi, asi padesát kilometrů od Prahy. Internátní Kolej krále Jiřího z Poděbrad zřídil nadšený pedagog, doktor Jahoda, po vzoru anglického Etonu či Harrow. Byli zde bohatí i sirotci, vznikala nepoměr mezi žáky. Chodilo sem několik známých osobností – budoucí filmaři Miloš Forman, Ivan Passer, politik a generální tajemník Československé strany socialistické Jan Škoda.³³ Ve škole působil i skautský oddíl. V oddílu si Havel pro svou kulaťoučku postavu vysloužil přezdívku „Chrobák.“ Údajně ji pro něho vymyslel právě jeho spolužák Jan Škoda.³⁴ Na jaře roku 1950 byl po dvou letech ze školy vyloučen.

---

²⁹ KEANE, J. Václav Havel: *politická tragédie v šesti dějstvích*. 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 1999. s.50. ISBN 80-7207-308-7

³⁰ KŘIVÁNEK, T. *Klub přátel starého Smíchova*. [online]. ©2006 - 2010 [cit. 2013-01-26]. Dostupné z: <http://www.starysmichov.cz/view.php?cisloclanku=2007110008>

³¹ PUTNA, M.C. Václav Havel: *duchovní portrét v rámu české kultury 20. století*. 1. vyd. Praha: Knihovna Václava Havla, 2011. s.337. ISBN 978-80-87490-07-5

³² KEANE, J. Václav Havel: *politická tragédie v šesti dějstvích*. 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 1999. s.52. ISBN 80-7207-308-7

³³ (Tamtéž, s. 43)

³⁴ BAUER, J. Václav Havel: *Necenzurovaný životopis*. 1. čes. vyd. Praha: Cesty, 2003. s.24. ISBN 80-7181-852-6

Odůvodnění agenta státní bezpečnosti, který to přišel do školy oznámit znělo tak, že při budování socialismu je nezbytné zrušit veškerá privilegia. Havel byl tehdy poprvé označen za příslušníka dříve „privilegované buržoasie“, tím zároveň za nepřítele socialismu. Třídní boj komunistické strany, vedený proti jeho původu a postojům neustál ani na chvíli. Jeho další vzdělání se tak po odchodu z Poděbrad dostalo do neustálého kolotoče probíhajícího třídního boje. Po určitou dobu pracoval jako tesařský učeň. Nakonec chodil ještě do večerního gymnázia ve Štěpánské ulici, kde také složil maturitní zkoušku. Dále se hlásil na Karlovu univerzitu, na FAMU, kam ho z kádrových důvodů nevzali. Proto studoval na fakultě Českého vysokého učení technického. Protože o toto studium neměl velký zájem, pokusil se přestoupit na filmovou fakultu Akademie múzických umění. Byl však odmítnut a zpět na České vysoké učení technické už přijat nebyl.³⁵ Díky vyhazovu ze školy mladý Václav Havel nastupuje do práce jako chemický laborant a paralelně studuje na večerním gymnáziu. V té době se jeho strýci Milošovi podaří úspěšně, natrvalo odejít do exilu.³⁶

Další pohromou byla pro rodinu Václava Havla, Akce B v červnu 1952. Šlo o nucené vystěhování buržoasie z velkých měst. Havlovi dostali dekret na menší byt do Albrechtic v Jizerských horách. Proti tomu protestoval otec Václava Havla, nakonec směli zůstat ve svém pražském bytě, ale v horním patře kde po dlouhá léta bydleli prarodiče Vavrečkovi. V roce 1952 Hugo Vavrečka umírá.³⁷

---

³⁵ KEANE, J. Václav Havel: *politická tragédie v šesti dějstvích*. 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 1999. s.55. ISBN 80-7207-308-7

³⁶ PUTNA, M.C. Václav Havel: *duchovní portrét v rámu české kultury 20. století*. 1. vyd. Praha: Knihovna Václava Havla, 2011. s.337. ISBN 978-80-87490-07-5

³⁷ KAISER, D. Disident: *Václav Havel 1936-1989*. 1. vyd. Praha, Litomyšl: Paseka, 2009. s.28. ISBN 978-80-7432-012-5

1.3 RODINA

1.3.1 ŠESTATŘICÁTNÍCI

Po odchodu Miloše z vlasti jsme o něm několik let neměli žádné zprávy. Ale vždy k vánocům nebo k narozeninám posílal gratulační telegramy. Později svým synovcům začal posílat i oblečení.

Ve Vídni se Miloš usadil nejprve v hotel Roter Hahn v anglické zóně a snažil si nějak obstarat peníze. Musel si sehnat i povolení k pobytu. Po překážkách nakonec získal domovské právo v Salzburgu.³⁸

Mladý Václav Havel z podnětu své matky shromáždil na podzim roku 1952 zajímavý literární kroužek přátel a známých v jeho věku, kterým brzy začal říkat Šestatřicátníci.³⁹ Jde o svědectví, ať už jde o díla literárně nevyzrálé, mají texty Šestatřicátníků význam historický. Šestatřicátníci nevěřili v komunismus, ani se mu nehodlali přizpůsobit. Chovali se na tu dobu neobyčejně svobodně. Mysleli si a psali si, co chtěli. Takto úzká spolupráce rodičů je dosti neobvyklá u teenagerovských generačních počinů. To svědčí nejen o tradiční soudržnosti havlovské rodiny, ale i o tom, že uprostřed hrozné doby je nutno udržovat pozitivní pohled. Šestatřicátníci pocházeli z rodin režimem postihovaných, vyvlastněných nebo dokonce soudně stíhaných. Byli tudíž predisponováni k tomu, nemít o komunismu iluze. Píší o tom, co je zaujme. Píší například o americké poezii, Otokaru Březinovi, o svých nemarxistických projektech nebo kulturních starožitnostech. S komunistickým režimem a jeho ideologií nepolemizují, okázale ho ignorují. Když Václav Havel organizuje Šestatřicátníky, když si libuje nad názorovou pestrostí členů jeho skupiny, když se snaží formulovat zásady myšlenkového směru, když místo přímé konfrontace s režimní ideologií dává přednost alternativního svobodného světa. Dělá vlastně totéž, co dělal jeho otec ve studentském hnutí nebo v Barrandovské skupině. Není tedy náhoda, že V.M. Havel synovi s organizováním Šestatřicátníků pomáhá. Celý původní okruh Šestatřicátníků vytvářel prostředí příznivé k růstu nezávislých a tvůrčích osobností.⁴⁰

---

³⁸ HAVEL, V.M. *Mé vzpomínky*. Praha: Lidové noviny, 1993. s.74-75. ISBN 80-7106-026-7

³⁹ KEANE, J. Václav Havel: *politická tragédie v šesti dějstvích*. 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 1999. s.45. ISBN 80-7207-308-7

⁴⁰ PUTNA, M.C. Václav Havel: *duchovní portrét v rámu české kultury 20. století*. 1. vyd. Praha: Knihovna Václava Havla, 2011. s.77-84. ISBN 978-80-87490-07-5

Tento název vymyslel jeho přítel z večerního gymnázia Radim Kopecký, syn bývalého československého velvyslance. Termín byl výstižný, protože členství se týkalo hlavně lidí, kteří se v roce 1936 narodili. Ke členům této skupiny dále patřili Miloš Dus, byl synem uvězněného průmyslníka. Stanislav Macháček, František Pecák, Libuše Ryglová. Nadšený mladý filosof Ivan Koreček a Jan Škoda, známý z Poděbrad, který dal Havlovi přezdívku „Chrobák.“

Dále se vytvořila i další odnož v Brně, kam patřili Alena Wagnerová, Petr Wurm, Viola Fischerová.⁴¹ Viola Fischerová byla ke sblížení s Šestatřicátníky předurčena už díky své rodině. Byla totiž dcerou filosofa J.L. Fischera, který se v Barrandovské skupině přátelil s V.M. Havlem. Viola byla ve skupině Šestatřicátníků pokládána spíše za Múzu, která si píše jen tak nějaké verše. Její talent dozrál až ve stáří. Bez přestávky se scházeli a debatovali, scházeli se i u Havla doma, kde jim jeho matka připravila vždy nějaké pohoštění. Vytvoření kroužku znamenalo také připomínání si literárních tradic, jimž hrozilo, že díky fašismu a světové války budou za chvíli zrušeny. V této době to také znamenalo veliké nebezpečí, kdyby se někdo dozvěděl, že se scházejí. Šestatřicátníci projevovali skutečnou odvahu

Spektakulární procesy nabyly na intenzitě dokonce i po Stalinově smrti v roce 1953. Po roce 1954 vzniká volně navazující literární uskupení Post-Šestatřicátníci. Post-Šestatřicátníci jsou osoby nejen umělecky výrazné a svébytné, ale také duchovně a nábožensky nekonvenčně profilované. Josef Topol je pokládán za největšího českého dramatika druhé poloviny 20. století.⁴²

Tehdy se Václav Havel poprvé seznamuje s Olgou Šplíchalovou a úspěšně dokončuje maturitní zkouškou večerní gymnázium. Poprvé se sešli díky jejich společné přítelkyni Zdeně Tiché, ve známé kavárně Slávii. Sedávali v zadní místnosti u nejzápadnějšího z oken kavárny, poskytující pěkný výhled na řeku a na Hrad. Do Slávie chodil sedávat Jiří Kolář. Byl uznáván tehdy díky své poezii. Jednou za ním Havel přišel ke stolu a byl nadšeně přijat.⁴³

---

⁴¹ KEANE, J. Václav Havel: *politická tragédie v šesti dějstvích*. 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 1999. s.47. ISBN 80-7207-308-7

⁴² PUTNA, M.C. Václav Havel: *duchovní portrét v rámu české kultury 20. století*. 1. vyd. Praha: Knihovna Václava Havla, 2011. s.85-86. ISBN 978-80-87490-07-5

⁴³ PRIMUSOVÁ, H., M. PEKÁRKOVÁ. *Olga*. 1. vyd. Praha: Petrklíč, 1997.s.10. ISBN 80-85243-90-3

1.3.2 Miloš Havel v exilu

Po odchodu Miloše z vlasti jsme o něm několik let neměli žádné zprávy. Ale vždy k vánocům nebo k narozeninám posílal gratulační telegramy. Později svým synovcům začal posílat i oblečení.

Ve Vídni se Miloš usadil nejprve v hotel Roter Hahn v anglické zóně a snažil si nějak obstarat peníze. Musel si sehnat i povolení k pobytu. Po překážkách nakonec získal domovské právo v Salzburgu. V pozdějších letech získal i rakouské občanství. S pomocí přátel z filmu v USA se Miloš snažil založit existenci v obchodní činnosti. Za tímto účelem jezdil za švagrem Jírou Weyrem do Mnichova, který mu v hodně věcech pomohl. Jeho přátelé z Ameriky mu vyjednali pro NSR zastoupení amerických plátěných kalhot „texasek“. Ty přišly tehdy v Evropě do módy. V době obchodování s „texaskami“ vedl spor s Ulfou o náhradu ze smlouvy o filmových právech, které byly uzavřeny v letech 1939-1941. Spor nakonec vyhrál a bylo mu vyplaceno 380 000 DM, takže se stal bohatým exulantem. V roce 1955 se pak natrvalo usídlil v Mnichově. V Mnichově si pak založil firmu Lucernafilm GmbH.

Později si Miloš ještě zařizuje samostatný podnik v Mnichově. Od pivovaru Arcishof si najímá dvě restaurační místnosti se zařízením a vše mu pomáhá zařizovat jeho přítel arch. Šašek. Restaurace s českou kuchyní se brzy rozběhla a Miloše tam začali navštěvovat jak přátelé z Československa, tak z Mnichova.⁴⁴

---

⁴⁴ HAVEL, V.M. *Mé vzpomínky*. Praha: Lidové noviny, 1993. s.74-78. ISBN 80-7106-026-7

2 UMĚLECKÁ TVORBA

2.1 Svaz mladých spisovatelů

Šedesátá léta znamenají pro Václava Havla umělecký úspěch v roli autora divadelních her a společenského angažmá. Protože účast v reformním a společenském hnutí přinášela množství velikého schůzování a organizování s nejistým výsledkem.⁴⁵

Bylo 9. listopadu 1956, druhý den třídního setkání mladých českých a slovenských spisovatelů, uspořádaného stranickým časopisem Květen. Na programu byla diskuse o minulosti, přítomnosti a budoucnosti umění. Mladý řečník Havel zde měl první veřejné vystoupení v životě. Havlovi otázky, coby mladého literáta vyvolalo bouřlivý ohlas. Bylo to zřejmě i kvůli tomu, že negativně komentoval tehdejší politickou situaci. Tomu v té době nebylo zvykem. Někteří ho označili i za zrádce. Nelíbilo se jim, jak se takový začátečník může vyjadřovat tak arogantně. Havlovou zásluhou se rozproudila diskuse, kterou potom musel uklidnit autoritativní Jiří Hájek.⁴⁶ Jeho angažmá (Václava Havla) ve prospěch demokratizace společnosti lze pokládat za cestu ve stopách jeho otce. Zde na půdě Svazu československých spisovatelů se Havel ocitá s reformně komunistickými spisovateli. Těmi byli Pavel Kohout, Milan Kundera, Ludvík Vaculík a Ivan Klíma. Ti sami v tu dobu řešili, jak daleko lze ještě jít po cestě marxismu-socialismu.⁴⁷ V této době však země nebyly schopny zajistit všestranný rozvoj člověka ani jeho základní potřeby jak socialismus sliboval. Pokusy o řešení přišly po Stalinově smrti v roce 1953 a po 20. sjezdu KSSS v roce 1956, kdy se všichni pohybovaly v rámci stávajícího systému, jehož pilířem byla komunistická strana a její úloha.⁴⁸

---

⁴⁵ PUTNA, M.C. Václav Havel: *duchovní portrét v rámu české kultury 20. století*. 1. vyd. Praha: Knihovna Václava Havla, 2011. s.98. ISBN 978-80-87490-07-5

⁴⁶ KEANE, J. Václav Havel: *politická tragédie v šesti dějstvích*. 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 1999. s.50-52. ISBN 80-7207-308-7

⁴⁷ PUTNA, M.C. Václav Havel: *duchovní portrét v rámu české kultury 20. století*. 1. vyd. Praha: Knihovna Václava Havla, 2011. s.102. ISBN 978-80-87490-07-5

⁴⁸ OTÁHAL, M. *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*: Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011. s.56. ISBN 978-80-7285-137-9

Havel patřil mezi ty, kteří zastávali staromódní „buržoazní“ zásadu o sdílení moci, ale zpočátku se mu díky jeho mládí dařilo unikat přímým zásahům ruky státu. Poprvé na něj ukázala v roce 1957.⁴⁹ Z politických důvodů není přijat na FAMU, tudíž musí nastoupit na vojenskou službu.⁵⁰ Byl povolán na dvouletou službu do Československé lidové armády. Po nástupu k jednotce a po absolvování základního výcviku byl přidělen k ženistům v 15. motorizované dělostřelecké divizi se sídlem v Českých Budějovicích. Jako černá ovce s buržoazním původem se tam Havel, krátce ostříhán, ocitl mezi jinými mladíky. Ti pocházeli, ze stejných sociálních poměrů jako on. A důvod proč nastoupili právě k ženistům, jim byl hned jasný. Důstojníci je považovali za spodinu. Československá armáda převzala od Sovětského svazu tradici, že k ženistům jsou posíláni méně hodnotné složky populace.⁵¹

2.2 Olga Šplíchalová

O vojně si stěžoval v dopisech hlavně své přítelkyni krásné temperamentní Olze Šplíchalové. V době, kdy píše své přítelkyni, jeho rodině je zabaveno letní sídlo Havlov na Vysočině. Tehdy Havla uchvátila Olgy krása a zralá sebedůvěra, byla o tři roky starší než on. Líbilo se mu, že má zájem o umění. V této oblasti však byla samouk. Již tehdy spolupracovala na televizním scénáři hry Jane Austenové *Pýcha a předsudek*, zajímala se o dějiny malířství, ráda chodila do kina a četla romány. V době, kdy ji Havel poznal, chodila na soukromé hodiny herectví k profesorce Ludmile Wegenerové. Poprvé se měla objevit na jevišti v hlavní roli *Popelky* v představení pro mládež v Divadle na Vinohradech. Ji zase na sedmnáctiletém Havlovi přitahovalo to, jak dovedl zacházet se slovy. Považovala jej za poněkud nepraktického. Líbilo se jí však, že je neobyčejně chytrý a nejvíc na ni zapůsobilo, že už píše básně.⁵²

---

⁴⁹ KEANE, J. Václav Havel: *politická tragédie v šesti dějstvích*. 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 1999. s.54-55. ISBN 80-7207-308-7

⁵⁰ PUTNA, M.C. Václav Havel: *duchovní portrét v rámu české kultury 20. století*. 1. vyd. Praha: Knihovna Václava Havla, 2011. s.338. ISBN 978-80-87490-07-5

⁵¹ KEANE, J. Václav Havel: *politická tragédie v šesti dějstvích*. 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 1999. s.55. ISBN 80-7207-308-7

⁵² PRIMUSOVÁ, H., M. PEKÁRKOVÁ. *Olga*. 1. vyd. Praha: Petrklíč, 1997. s.11. ISBN 80-85243-90-3

„Nleze si představit jinou dvojici tak dalekosáhle rozdílnou a zároveň srostlou: Žižkov na rohu Olšan a nábřeží u Jiráskova mostu.“⁵³

Olga se narodila 11. července 1933 na Žižkově, v typicky proletářské rodině. Měla o jedenáct let starší sestru Jaroslavu. Matka Anna byla dělnice, otec koňský řezník. Když bylo Olze šest let, rodiče se rozešli. O rok později se narodil ještě bratr Josef.⁵⁴

Jako děvče odmítla vstoupit do Pionýra a pak i do ČSM a od začátku padesátých let mluvila o komunistech jako o „podvodnících“ a „zločincích“. Vychovávala ji matka, k níž měla velice blízko, proto se také často hádaly. Hádky byly velmi prudké také kvůli tomu, že Olžina matka vstoupila ihned po porážce nacistů do KSČ. Jako tvrdohlavé šestnáctileté děvče se pohádala s matkou, když vděční pražští pracující vypravili Stalinovi plný vlak dárků k jeho sedmdesátým narozeninám. Olze se nelíbilo hlavně to, že její matka v podstatě schvalovala popravu národněsocialistické poslankyně Milady Horákové. S tou byl veden proces, ve kterém byla obviněna za vedení podvratného spiknutí proti republice.

Havel se v té době pustil do tichého boje s kasárenskými předpisy a spojil se na to s kolegou Karlem Bryndou. Oba vojíni se zajímali o literaturu. Chtěli si zpestřit chvíle na vojně tím, že napíší nějakou divadelní hru. Měli si vyzkoušet, co dokáží na Kohoutově hře Záříjové noci. Hra se odehrává ve vojenském prostředí a odrážela mikrosvět tehdejšího Československa. Popisuje osudy majora Cibulky, důstojníka pro politické záležitosti. Vstupují tam i jiní důstojníci, jeho soupeři, včetně ctižádostivého nadporučíka Škovránka, kterého hrál právě Havel. Hra je zajímavá tím, že se plně nedrží socialistických stereotypů. Havel s Bryndou se vydali na složitou cestu, kličkovali mezi chválou a kritikou režimu. Dále s Bryndou napsali svou první hru Život před sebou. Hra byla jednoduchá, zábavná, ale splňovala jejich základní cíl. Zesměšňovali své nadřízené, takovým stylem, aby to nebylo na první pohled patrné. Byla to pouze přirozená reakce na prostředí, ve kterém se nacházeli. Některé politické hry poskytují velice osobní pohled na mocenské vztahy nerovnosti a dominance.⁵⁵

Havlův postoj byl v přímém protikladu k oficiálnímu estetickému dogmatu, známému pod názvem „socialistický realismus“. Očekávalo se do něj, že bude obhajovat nový totalitní režim nejprve tím, že zdiskredituje moc a ideologii „třídních nepřátel-buržoazie“, jejíž agenti prý bili stále aktivní doma i v zahraničí. Divadlo však také mělo ukazovat kladný obraz současnosti a budoucnosti.

---

⁵³ (Tamtéž, s. 12)

⁵⁴ (Tamtéž, s. 15)

Zkrátka šířit pravdy marxismu - leninismu, podporovat konkrétní politická rozhodnutí vlády a především pět chválů na rodnou stranu a na její hrdinné vedoucí představitele. Typickým žánrem socialisticko-realistického divadelního představení byla komedie, protože nejlépe vyjadřovala oficiální stranický optimismus, týkající se historického pochodu vpřed do šťastné budoucnosti.⁵⁶

Socialistický realismus se tedy může užívat jako synonymum pojmu socialistické umění. Dále se tímto pojmem označuje obecná tvůrčí metoda v literatuře, tj. specifické chápání člověka, prostředí a jejich vzájemných vztahů. V tomto případě se jedná o estetický princip, který může být realizován za pomoci uměleckých prostředků. Třetí je socialistický realismus chápán jako určité umělecké ztělesnění obecného principu nového umění, ztělesněné ve vlastním slova smyslu. Marx a Engels soudili, že realismus zobrazuje člověka především jako výsledek společenských vztahů. Zobrazit člověka není prakticky možné bez hlubokého, přesného a konkrétního zobrazení skutečnosti.

Psychologie je těsně spjata s ideologií, ale nejsou identické. Psychologismus jako estetický princip nevystupuje v každém období historie společnosti a umění se projevuje pouze v určitých sociálně historických podmínkách. Jak ukazuje společenskohistorická praxe, osobnost je složitější, než se zdálo dříve. Jakmile je určitý systém vztahů mezi osobností a společností dotvořen, nebo je-li energicky obhajován v otevřeném zápase, například v občanské válce, nebo nějakém boji, psychologismus jako estetický princip, ustupuje do pozadí. Centrem pozornosti se stává představa o osobnosti, o její hodnotě.⁵⁷

První dopis od Miloše Havla dostala rodina v prosinci 1959, kde se zmiňuje o své osamělosti. Pravidelněji si dopisovali až v pozdějších letech, kdy jim také líčil své osudy.⁵⁸ V roce 1959 pak Václav Havel, využil svých rodinných konexí, aby se dostal do divadla. Jeho otec byl přítelem herce, komika a dramatika Jana Wericha. Ten mu nabídl místo kulisáka v pražském divadle ABC. Tuto budovu postavil architekt Osvald Polívka a umístil ji do labyrintu chodeb a průchodů, spojující divadlo s komplexem Lucerny. Kdysi patřil právě Havlově rodině. Období prožité s Werichem jej inspirovalo. Rád se díval na slavné „forbíny“, tj. na dialogy Wericha a Hornička před oponou při přestavbách a považoval je za nezapomenutelné.

---

⁵⁶ KEANE, J. Václav Havel: *politická tragédie v šesti dějstvích*. 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 1999. s.55-57. ISBN 80-7207-308-7

⁵⁷ IJEZUITOV, A. N. *Teoretické problémy socialistického realismu*. 1. vyd. Praha: Lidové nakladatelství, 1986. s.48-91. ISBN neuvedeno

⁵⁸ HAVEL, V.M. *Mé vzpomínky*. Praha: Lidové noviny, 1993. s.74. ISBN 80-7106-026-7

Uvědomoval si, že každé představení může být živou a neopakovatelnou sociální událostí, přesahující dalekosáhle svým významem to, čím se na první pohled zdá být. Každý večer Havel v divadle ABC viděl, jak se v praxi vytváří fascinující atmosféra úspěšného divadla. Ve volném čase připravoval teoretické články pro časopis *Divadlo*, začal psát i svou další hru, zprvu jen pro sebe. Pojal ji ve stylu Ionesca a nazval ji *Rodinný večer*. Ačkoli tuto hru žádné divadlo neuvedlo, vynesla mu v létě roku 1960 nabídku na zaměstnání v pražském Divadle Na zábradlí. Bylo to rekonstruované bývalé skladiště nedaleko Vltavy na Starém Městě. Založili je před dvěma lety společně Ivan Vyskočil a Jiří Suchý, po odchodu z malého divadla *Reduta*. Prvního malého divadla v Praze. Divadlo Na zábradlí bylo typická malá scéna, jedna z těch, které se tehdy začaly objevovat. I když byl Havel v divadle ABC velmi spokojen, Na zábradlí se cítil víc doma. Něco z ducha prvních let Divadla Na zábradlí je vidět i ve hře *Autostop*, kterou napsal společně s Vyskočilem. Je to absurdní satira o automobilu, jenž je tam prezentován jako modla a symbol rostoucí spotřeby v moderní společnosti jak socialistického, tak i kapitalistického typu. Hra se skládá ze tří volně spojených částí. Každý byl posedlý vlastnit, nebo alespoň řídit auto. Když někdo auto měl, hned se dostal ve společenském žebříčku výše. Odchod Vyskočila z divadla v roce 1963 uvolnil Havlovi prostor k experimentování s dramatickým žánrem. Pod novým vedením známého kritika, dramaturga a režiséra Jana Grossmana si toto malé divadlo rychle získalo v celé Evropě. Pověst scény, kde se uváděla takzvaná absurdní dramata, domácí i zahraniční. Už nepochyboval o tom, že v tomto divadle našel své místo, přestal se pokoušet o formální univerzitní vzdělání. To Olgu potěšilo.

V roce 1963 napsal i *Zahradní slavnost*. V ní jde hlavně o účinky jazyka samotného včetně jeho syntaxe a slovní zásoby a takový zkomolený jazyk potom umožňuje manipulaci s lidmi a deformuje jim život.

Aktivně jeho rozhodnutí podporovala. Aby byla ještě více s ním, začala pracovat jako uvaděčka večerních představeních divadla. Havel na to reagoval tím, že ji požádal o ruku, ač věděl, že jeho matka z toho asi nebude nadšena. Nelíbilo se jí, že se nedostal na školu a že si bere starší dívku.⁵⁹ Po třech letech přátelství a osmi letech chození byla naplánovaná svatba. Devátého července 1964, dva dny před jednatřicátými Olžinými narozeninami, se s Havlem tajně vzali. Měli občanskou svatbu na Žižkovské radnici, Olga neměla ani žádnou kytici, neměla ani závoj. Pár si ani nevyměnil snubní prstýnky.

---

⁵⁹ KEANE, J. Václav Havel: *politická tragédie v šesti dějstvích*. 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 1999. s.60. ISBN 80-7207-308-7

Za svědky jim šli Jan Grossman a Libor Fára. Improvizovaná svatební hostina se konala Na příkopěch, v tehdejší restauraci Moskva.⁶⁰

Grossman měl o Havlovi vysoké mínění a dával mu dostatek prostoru a podpory, aby se z něj mohl stát nejvýznamnější dramatik tohoto divadla. Výsledek se dostavil rychle a stala se jím Zahradní slavnost, jejíž premiéra v roce 1964 stojí na počátku historie původního československého absurdního dramatu. Děj hry se odehrává okolo mladého muže, Huga Pludka. Jeho otec mu sežene práci, do které nenastoupí. Nakonec si sežene jinou práci a stane se z něj kariérista.⁶¹

2.3 Krize mocenského systému

Příznaky krize se v mocenském systému Československé republiky objevily v letech 1963-1964, kdy režim poprvé od komunistického puče začal vážně selhávat až do té míry, že situace vypadala neřešitelně. Veškeré problémy a příčiny byly zakotveny ve strukturách totalitního státu. Dochází k oslabování moci a pracovnímu přetížení funkcionářů na nejvyšších stranických postech. V té době se ani nedaří v oblasti státních investic, výroby, obchodu i spotřeby. Nepříjemným důsledkem toho všeho byl pokles národního produktu o dvě procenta. Výsledný tlak zesílil také kvůli tomu, že ve společnosti neexistovaly ani žádné mezičlánky nebo organizace nebo mezi jednotlivcem a stranou ovládanou státem, které by republice mohli pomáhat. V Havlově vlasti se však takové organizace vůbec nevyskytovaly, to bylo typické pro totalitní režim. Teoreticky se nyní měla strana snažit získat důvěru a loajalitu obyvatel. Měla si zasloužit svou vedoucí úlohu tím, že bude předkládat vzory a dělat při budování socialismu kompromisy. Tlak byl vyvíjen i na vydávání časopisů a knih, to se projevovalo napětím ve Svazu československých spisovatelů.⁶²

Tvář byla pokusem o legálně vycházející nemarkistický časopis. Vzhledem k nepřízni úřadů vycházela v krátkých intervalech, vždy jen několik měsíců. Václav Havel se připojil k Tváři, protože mu byly blízké její ideologie. Později sem Havel přivedl své lidi z Šestatřicátníků. Havel se angažoval i v případě Jana Beneše, který byl odsouzen za to, že napsal několik článků do pařížského emigrantského časopisu Svědectví.

---

⁶⁰ PRIMUSOVÁ, H., M. PEKÁRKOVÁ. *Olga*. 1. vyd. Praha: Petrklíč, 1997. s.25-50. ISBN 80-85243-90-3

⁶¹ KEANE, J. Václav Havel: *politická tragédie v šesti dějstvích*. 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 1999. s.61. ISBN 80-7207-308-7

⁶² OTÁHAL, M. *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*: Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011. s.60. ISBN 978-80-7285-137-9

V této době má problémy i měsíčník Tvář. Protože nesouhlasil s tehdejší politickou situací a vystupoval nesnášenlivě vůči marxismu. Redakce měsíčníku a rozhodla se proti tomu bojovat a zorganizovala petici proti zákazu časopisu. Sám Havel s redaktorem Tváře odjeli pro podpisy až na Slovensko. Nakonec jim petici podepsalo 600 lidí z Čech a Slovenska, ale ani to nepomohlo a Tvář zakázali. V době zákazu časopisu Tvář, připravuje Václav Havel jako jeho náhradu sborník Podoby II.

Epizoda s Tváří je důležitá pro Havlovu duchovní genalogii. Setkává se zde s Jiřím Němcem a Ladislavem Hejdánkem, kteří budou patřit k jeho nejbližším spolupracovníkům v počátcích Charty. Dále se v Tváří seznamuje s Janem Lopatkou, který se později stane editorem Dopisů Olze.⁶³

Po problémech v Tváří, se Havel rozhodl využít této situace a pojal ji jako téma pro svou absurdní satiru Vyrozumění.⁶⁴ Premiéra hry se konala v červenci roku 1965 v Divadle Na zábradlí. Je založena na motivu umělého totalitního jazyka ptydepe, původcem byl bratr Václava Havla, Ivan. Na blíže nespecifikovaném úřadě se tedy zavádí nový jazyk, jehož účelem je odstranit z jazyka veškerou emocionalitu a tím zpřesnit a zjednodušit komunikaci v úředních věcech. První obraz začíná v okamžiku, kdy ředitel úřadu přichází do práce a probírá poštu. Narazí na dopis, který nedává vůbec žádný smysl a jeho text vypadá jen jako náhodné shluky písmen.⁶⁵

V červenci roku 1967 pak stráví dovolenou na zámku Březnice. Na zámku je kastelánem jeho kolega z Divadla Na zábradlí Andrej Krob. Inspirován zdejším klidem poté Havel zakupuje chalupu v lokalitě Hrádeček u Trutnova. Na toto místo ho upozorní také jeho přítel Andrej Krob. Který sám vlastní vedlejší chalupu.⁶⁶

Československo v druhé polovině šedesátých let se pokoušelo o reformu hospodářství a politického systému. Po nástupu Alexandra Dubčeka do funkce generálního tajemníka ÚV KSČ v lednu 1968, se vytvořily příznivé podmínky v mocenských orgánech pro realizaci těchto reforem zejména proto, že měly podporu většiny obyvatelstva.

---

⁶³ PUTNA, M.C. Václav Havel: *duchovní portrét v rámu české kultury 20. století*. 1. vyd. Praha: Knihovna Václava Havla, 2011. s.135-136. ISBN 978-80-87490-07-5

⁶⁴ KEANE, J. Václav Havel: *politická tragédie v šesti dějstvích*. 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 1999. s.68. ISBN 80-7207-308-7

⁶⁵ PUTNA, M.C. Václav Havel: *duchovní portrét v rámu české kultury 20. století*. 1. vyd. Praha: Knihovna Václava Havla, 2011. s.137. ISBN 978-80-87490-07-5

⁶⁶ (Tamtéž, s. 339)

V Sovětském svazu vyvolával podobný proces velké znepokojení, obával se, že ovlivní situaci i v jiných zemích východního bloku a povede ke znovuoobnovení socialismu na Západě. V praxi totiž prokazoval, že existuje i jiný než sovětský. Protože domácí síly byly slabé, rozhodl se proces potlačit násilím.⁶⁷

V této době odhází Havel z pozice dramaturga v Divadle Na zábradlí a stává se umělcem ve svobodném povolání.⁶⁸ Měl čas sledovat politickou situaci a názory shrnul do široce diskutovaných článků, které vyšly v roce 1968 v Literárních listech. V té době to byl nejvlivnější týdeník v Československu.⁶⁹

25. února 1968 umírá jeho strýc Miloš Havel.⁷⁰ Na počátku dubna 1968 byla jeho rodině prostřednictvím Pražské pohřební služby doručena urna s Milošovým popelem. Uložili ho do rodinné hrobky na Vinohradském hřbitově. Rozloučit se s ním přišli i staří zaměstnanci Lucerny. V pražských novinách byla zpráva o Milošově smrti uveřejněna jen v Lidové demokracii. Několik významnějších zpráv o jeho smrti bylo v západním rozhlase a emigrantských časopisech v NSR a v USA.⁷¹

Dále v dubnu roku 1968 pak přichází v Divadle Na zábradlí premiéra hry Ztížená možnost soustředění. Jedná se o hru o dvou dějstvích. Kde vědecký pracovník Eduard Huml řeší a neřeší komplikace vyplývající z požadavků manželky proti milence a naopak. Pokouší se získat hlubší sympatie své sekretářky, které diktuje skripta k tématu štěstí. Také on sám je "podroben bádání" vědeckého týmu, disponujícího výzkumným robotem Puzukem. Hra svým způsobem zkoumá lidství, též ve vztahu k vědě. Ke konci dubna tohoto roku Václav Havel zakládá Kruh nezávislých spisovatelů a stává se jeho předsedou. Rovněž se stává předsedou Koordinačního centra nezávislých organizací, sdružujícího rodící se opoziční a politické síly, především KAN. KAN je svaz bývalých politických vězňů.⁷²

V květnu 1968 byl Havel se svou manželkou Olgou na cestě do New Yorku. Když měli na pařížském letišti přestávku, se chtěl Havel setkat s Pavlem Tigridem, který zde žil. Redaktor Svědectví se narodil se v roce 1917, vyrostl v nové Československé republice a zažil její likvidaci jako student Karlovy univerzity.

---

⁶⁷ OTÁHAL, M. *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011. s.62. ISBN 978-80-7285-137-9

⁶⁸ PUTNA, M.C. Václav Havel: *duchovní portrét v rámu české kultury 20. století*. 1. vyd. Praha: Knihovna Václava Havla, 2011. s.339. ISBN 978-80-87490-07-5

⁶⁹ KEANE, J. Václav Havel: *politická tragédie v šesti dějstvích*. 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 1999. s.72. ISBN 80-7207-308-7

⁷⁰ PUTNA, M.C. Václav Havel: *duchovní portrét v rámu české kultury 20. století*. 1. vyd. Praha: Knihovna Václava Havla, 2011. s.339. ISBN 978-80-87490-07-5

⁷¹ HAVEL, V.M. *Mé vzpomínky*. Praha: Lidové noviny, 1993. s.84-85. ISBN 80-7106-026-7

⁷² PUTNA, M.C. Václav Havel: *duchovní portrét v rámu české kultury 20. století*. 1. vyd. Praha: Knihovna Václava Havla, 2011. s.338-339. ISBN 978-80-87490-07-5

Poprvé emigroval před nacisty do Velké Británie, kde v Londýně strávil válečná léta jako novinář pracující pro rozhlasovou stanici BBC. V roce 1945 se vrátil domů. Po komunistickém puči v roce 1948 znovu opustil zemi a odešel do západního Německa, pak do Spojených států a nakonec zakotvil ve Francii. Ta se stala jeho novým domovem. Když přicestovali do Paříže, nacházela se ve stavu předrevoluční atmosféry. Spřátelili se tady s mnoha lidmi, dostal pozvání i na Jackson Heights, kde bydlel slavný, český novinář Ferdinand Peroutka. Společně spolu navštívili premiéra Havlova Vyrozumění.⁷³

2.4 Okupace

Havel byl v den zahájení okupace vojsky Varšavské smlouvy v Liberci na návštěvě u přátel. Společně s Janem Třískou šli ráno 21. srpna 1968 do místního studia „svobodného“ rozhlasu. Vystupoval s Třískou i v místní televizi a ve studiu narychlo zřízeném na Ještědu. Pracoval až do časných ranních hodin, psal dokonce projevy předsedovi městského národního výboru a prohlášení různým orgánům KSČ, které pak vysílal pouliční rozhlas. Napsal také minimálně pět rozhlasových komentářů, ty později Tříška četl do mikrofonu.⁷⁴

Po okupaci země pěti státy Varšavské smlouvy v srpnu 1968 se poměry změnily. Vnitropolitickou silou se stala sovětská armáda, která byla rozmístěna na území Československa. Ta potom zasahovala do chodu země. Sovětskému vedení se nepodařilo vyřešit krizovou situaci Československa podle představ. Vytvořením dělnicko-rolnické vlády a přesto, že zůstali i v moci, jejich pokračování v procesu omezil tzv. moskevský protokol. Byl podepsán československou delegací v Moskvě. Nařizoval, aby si vedení KSČ podřídilo masové sdělovací prostředky a zakázalo organizace stojící mimo Národní frontu. Funkcí byli zbaveni předseda Národní fronty František Kriegel, ten odmítl podepsat moskevský protokol, ministr zahraničních věcí Jiří Hájek, protestoval proti okupaci OSN a mnoho dalších.

I v samotném KSČ se ozývaly hlasy, které nesouhlasily s postupem československé delegace na jednání se sovětským vedením a s moskevským protokolem. Obyvatelstvo reagovalo na okupaci pasivně. Dubčeka byli lidé ochotni podporovat, pokud bude pokračovat v polednové politice.

---

⁷³ KEANE, J. Václav Havel: *politická tragédie v šesti dějstvích*. 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 1999. s.75. ISBN 80-7207-308-7

⁷⁴ (Tamtéž, s. 76)

Ovšem stále se zvětšoval odpor obyvatel a propast mezi nimi a vládou se neustále zvětšovala. To vedlo k odchodu Dubčeka z čela KSŠ a nové vedení se trvalo na odstranění reformistů z vlivných pozic. Na jejich místa pak přicházeli lidé podporující sovětskou politiku vůči Československu.⁷⁵

Rozpadají se i Post-Šestatřicátníci. Někteří jeho členové odcházejí do exilu a někteří se stahují do jakéhosi vnitřního exilu.⁷⁶

2.4.1 Odpor proti normalizaci

Husákovo zvolení generálním tajemníkem ÚV KSČ nenarazilo na protesty. Ve společnosti totiž existoval odpor proti normalizační politice. Spontánní lidové hnutí bylo násilně potlačeno a bylo přitom zastřeleno pět účastníků. Toho využili normalizátoři a 22. srpna 1969 bylo předsednictvem Federálního shromáždění přijato Zákonné opatření k upevnění veřejného pořádku. To omezovalo občanská práva. Za občanskou neposlušnost se trestalo vysokými pokutami, vězením či rozvázáním pracovního poměru. Klíčovým úkolem, který stál před Husákovým vedením, bylo obnovit jednotu strany a zbavit se jejich reformistů. Nástrojem se staly tzv. prověrky, při nichž bylo vyloučeno ze strany na půl milionů členů, kteří nesouhlasili s okupací země a nepodíleli se na aktivitách strany. Zejména organizace občanské společnosti, dávaly najevo nesouhlas s normalizací. Ty se soustředily na obranu svých práv, i když věděly, že nemají moc šancí na úspěch.

Angažovaly se hlavně legální organizace studentů a inteligence. Svou aktivitou brzdily proces konsolidace. Nejdéle se v odporu proti normalizačnímu režimu udrželi umělci, i když tím nezabránili ústupu normalizace. Ale prokázali, že jsou duchovní a hlavně morální existencí národa. Veřejným protestem z této doby byl Manifest Deset bodů. Ten měl jako jeden z prvních opozičních dokumentů i programový charakter.

Byl připravován skupinou, která se chtěla stát centrem odporu proti „stalinizaci země“. Ve skupině byli lidé jako Luděk Pachman, Ludvík Vaculík, Michal Lakatoš, Rudolf Battěk a Václav Havel. Autoři petice odmítali sovětský model, kladli důraz na význam lidských a občanských práv. I když se nepovažovali za antikomunisty, neuznávali vedoucí úlohu KSČ.

---

⁷⁵ OTÁHAL, M. *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011. s.12. ISBN 978-80-7285-137-9

⁷⁶ PUTNA, M.C. *Václav Havel: duchovní portrét v rámu české kultury 20. století*. 1. vyd. Praha: Knihovna Václava Havla, 2011. s.92. ISBN 978-80-87490-07-5

Autoři Manifestu se mezi prvními zamysleli nad situací a poměry, co se odehrávalo v tehdejší Československu. Odsoudili okupaci země, politiku ústupků a radili občanům, aby se soustředili na své zájmy. Tím v podstatě rezignovali na politický boj proti normalizačnímu vedení. Společenské a politické poměry se v té době považovali za nezměnitelné. Chtěli obyvatelstvo chránit tím, že mu radili, aby se soustředilo na své zájmy, které nebudou mít politický charakter a tím nebudou vystaveni tvrdé perzekuci. Negativně na to reagovali radikální studenti. Podle nich to vedlo jen k pasivitě proti politickému odporu. Zdůraznili, že je důležité bojovat proti normalizačnímu vedení. Manifest nesklidil tak velký ohlas a společnost padla do depresí a ztratila víru v možnost změny. Hlavní iniciátoři Manifestu Deseti bodů byli zatčeni. To vyvolalo, že se padesát odborových funkcionářů od Manifestu distancovalo. To potvrdilo, že se lidé začali bát nějak se angažovat a ztráceli naději.⁷⁷

V této době byl Havel vyhoštěn z české oficiální kultury.⁷⁸

„Nesmely být Havlovy hry u nás vydávány ani hrány. O téměř kompletní vydání jeho děl se postaralo nakladatelství Rowohlt se sídlem v Reibeku u Hamburku. Doma byly přepisovány pro samizdatové edice a pašovány do zahraničí. Knihy vycházely i v kanadském nakladatelství Josefa Škvoreckého a Zdeny Salivarové. V době kdy nesmí vydávat, se stává uznávaným autorem v zahraničí. O pro něj v následujících letech znamenalo finanční nezávislost a podporu světového veřejného mínění.“⁷⁹

Tato izolace od hlavního proudu české kultury se obrací v pozitivum. Vytváří se nová komunita, komunita vyhoštěnců. To je komunita, kde jsou Havlovi dávní přátelé. Tato nová skupina pak přináší nové impulsy pro Havlovo myšlení.⁸⁰ V listopadu roku 1970 umírá Václavu Havlovi jeho matka, Božena Havlová.⁸¹

---

⁷⁷ OTÁHAL, M. *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*: Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011. s.17-21. ISBN 978-80-7285-137-9

⁷⁸ PUTNA, M.C. *Václav Havel: duchovní portrét v rámu české kultury 20. století*. 1. vyd. Praha: Knihovna Václava Havla, 2011. s.143. ISBN 978-80-87490-07-5

⁷⁹ XOOOPS. [online]. ©2008-2013 [cit. 2013-02-14]. Dostupné z: <http://evee.cz/modules/news/article.php?storyid=156>

⁸⁰ PUTNA, M.C. *Václav Havel: duchovní portrét v rámu české kultury 20. století*. 1. vyd. Praha: Knihovna Václava Havla, 2011. s.144. ISBN 978-80-87490-07-5

⁸¹ (Tamtéž, s. 339)

2.4.2 Radikální mládež

Součástí opozičního hnutí byli i vysokoškoláci. Ti odmítali sovětskou okupaci a kritizovali stalinisticko byrokratické pojetí socialismu. Kritizovali i to, že se Dubček vzdal před Moskvou. Hlavními postavami v tomto hnutí byly Petr Uhl, Jan Frolík, Jaroslav Suk, Jaroslav Bašta, studenti z Filozofické fakulty UK. Zpočátku svou činnost maskovali pod organizaci Historicko-sociologického klubu. Později začali tisknout letáky proti režimu a založili další organizaci Hnutí revoluční mládeže. Hnutí revoluční mládeže nebralo stávající Husákův režim za socialistický, ale za centralistický a totalitní. Bralo ho tak, protože veškerou moc a to jak politickou, tak sociální mělo v rukou mocensko-byrokratické centrum podřízené tomu sovětskému. Nástrojem byrokracie byla její strana, která se opírala o justici a ozbrojené složky. Cílem bylo vytvoření nového systému, který bude založen na samosprávě a společnost se bude skládat ze svobodných jedinců. Ti pak budou mít právo rozhodovat o prostředích, se kterými pracují. Autoři programu zdůraznili, že takový systém nemůže existovat v izolovaném státě a boj za jeho realizaci musí být podpořen revolucí v celém sovětském bloku. Program HRM, tj. samosprávný socialismus, byl ovlivněn trockismem. Petr Uhl měl kontakty s francouzskými trockisty. HRM se snažilo nereagovat na konkrétní dění. Letákem Výzva k solidaritě vyzvalo pracující občany ke stávce, na protest zatčení Ludka Pachmana. Aby se chaos, hospodářská bída, likvidace občanských svobod nevyvolala masové vystoupení proti sovětské okupační moci. Museli se do čela nespokojených postavit marxisté a pokrovní lidé, kteří vytvořili stranu Svaz komunistů Československa. Národní fronta se měla přeměnit v rovnoprávné politické strany a organizace.

Iničiátoři Svazu komunistů Československa odmítli rezignovat, i když věděli, že není ta pravá doba na odstranění Husáka z procesu. Založení nové politické strany se nelíbilo exkomunistům v Brně. Mezi nimi byl Zdeněk Přikryl, Alfréd Černý, Jaroslav Šabata, Antonín Rusek. Uvědomovali si však, že řešení československé otázky závisí na Sovětském svazu a na napětí mezi velmocemi, které souviselo s rozdělením na dva politické bloky. Navrhovali proto uzavřít dohodu mezi Varšavskou smlouvou, Severoatlantickým paktem o neútočení a o omezení ozbrojení. To mělo být jádrem československé politiky, která však neexistovala.

Jakým si „tiskovým orgánem“ Socialistického hnutí československých občanů byl samizdatový časopis Fakta, který vydávala skupina kolem Milana Hübla.

První číslo vyšlo v lednu 1971 následujícího roku byli všichni jeho redaktoři postupně zatýkáni. Časopis analyzoval vnitropolitické poměry v KSČ, referoval o perzekucích a soudních procesech.⁸²

2.4.3 Aktivity opozice, kontakty s exilem

Opoziční hnutí v českých zemích charakterizovalo také budované úzké spojení s českým exilem. Ten seznamoval mezinárodní veřejnost s jeho činností a přispíval tak ke vzniku hnutí mezinárodní solidarity s perzekuovanými a pomáhal československé domácí opozici s dodávkami literatury i peněz. Díky němu přežívala opozice i v těch nejtěžších dobách. Představitelem byl Jiří Pelikán, ten vydával časopis *Listy* v Římě od roku 1971. Uveřejňoval v něm články, studie a materiály domácích autorů. Dále v něm uveřejňoval analýzy situací v zemi exilových autorů. Po celou dobu normalizace trvalo přátelství mezi ním a Petrem Pithartem. Pithart pobýval od roku 1970 na stipendijním pobytu v Oxfordu.

Cíle exilu zněly takto: nadále pomáhat vnitřním protisocialistickým silám hmotně i morálně. Dále se snaží za pomoci zahraničních knih a tisku dostat mezi české občany nepřátelskou ideologii. To však nebylo úspěšné, protože většina občanů se od jejich pomluv odvracela.

Vedle otázek, co dělat se opoziční skupiny rozšiřovaly, připravovaly samizdatové a exilové tiskoviny k různým výročím. Již nevyzývaly k demonstracím. Místo jít do ulic, doporučovaly nechodit do ulic, kin a divadel. Neúčastnit se společenského života. Různými povzbuzovacími letáky bojovaly proti pasivitě obyvatel. Výročí okupace v roce 1971 potvrdilo i jistou rezignaci. Pouze skupina *Pokrok* vydala leták s oslovením *Občané Československa*. Podepsaný „Za nezávislý a demokratický vývoj socialistického Československa.“ To, připomnělo důsledky okupace, přeměnu země v loutkový stát a perzekuci.⁸³

Roku 1971 vznikla hra *Spiklenci*. Jeho postavy jsou postiženy pokročilým stupněm rozpadu osobnosti. Autor většinou věnuje těmto depresivním stavům značný prostor a dělá to proto, aby se diváci nemohli předčasně rozhodnout, zda budou za hrdinu považovat kladnou nebo zápornou postavu.

---

⁸² OTÁHAL, M. *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011. s.22-30. ISBN 978-80-7285-137-9

⁸³ (Tamtéž, s. 45-52)

V jeho hrách však ve skutečnosti nejsou žádní hrdinové. Havel tvrdí, že divadlo odhaluje pravdu o politice, nikoli, že by snad kladlo politické cíle, proto také odmítá „politické divadlo“.⁸⁴

Příprava na volby od roku 1971 byla akcí opozičních skupin jak v Praze, tak v Brně. V časopisu Fakta, byl uveřejněn komentář, jehož autor občanům doporučil, jak se lidé mohou zachovat k volbám, aniž by porušili zákon. K volbám Socialistického hnutí československých občanů byl vydán a rozšířen leták. V něm se odrazovaly zájmy představitelů režimu, kteří chtěli udělat z voleb plebiscit. V něm by s odevzdáním hlasu každý občan souhlasil jak s normalizací, tak s porušováním lidských práv i okupací. Radil, aby lidé k volbám vůbec nešli nebo škrtno kandidáty a tak dali najevo svůj nesouhlas vůči současným poměrům.

Také opozice v Brně zorganizovala akci týkající se voleb. S textem letáku Občané. Připravil ho Jaroslav Šabata a souhlas mu vyslovil Milan Hübl i Jan Tesař. Rozsáhlá letáková akce, kterou opozice k listopadovým volbám 1971 připravila, dokazuje, že je pokládala za určitou prověrku postoje obyvatelstva k normalizačnímu režimu. Volby proběhly v klidu a ukázalo se, že obyvatelstvo rezignovalo na veřejnou činnost, že už se dávno přizpůsobilo životu v reálném socialismu. Lidí ovládl strach. Prokázalo se i, že opozice ztratila naději a musela se rozhodnout, co dál dělat. Normalizační vedení pak opozici zasadilo drtivou ránu.⁸⁵

2.4.4 Postoje a odpor obyvatelstva

Nesouhlas s normalizačním režimem dávali najevo i řadoví občané. Šlo například o verbální útoky. Za tuto trestnou činnost nejsou stíháni vedoucí osobnosti protisocialistických sil, ale především lidé z dělnického prostředí. Rozšířenou formou byly letáky, výhružné a anonymní dopisy státním funkcionářům.

Ty pak byly zaměřeny zejména proti KSČ, jako hlavní cíle normalizace. Vyjadřovali v nich nenávisť, stranu označovali jako fašistickou a odsouvali Dubčekovo vyloučení. Dále objevovaly k 25. výročí konce druhé světové války a byla v nich znevažována úloha SSSR při osvobození.

---

⁸⁴ KEANE, J. Václav Havel: *politická tragédie v šesti dějstvích*. 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 1999. s.78. ISBN 80-7207-308-7

⁸⁵ OTÁHAL, M. *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*: Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011. s.54. ISBN 978-80-7285-137-9

Nejaktivnější skupinou v této oblasti byli dělníci. Ti tvořili 37,5% zadržených osob. Druhou skupinou byli úředníci s podílem 22%. Silně byly v obou skupinách zastoupeny ženy a to 24%, ve skupině úředníků 57%. Velký počet zadržených byli mladí lidé do 25 let.

Fakta jsou důkazem, že lidé byli odhodláni dát najevo svou nespokojenost s normalizačním režimem. I přes to tak reagovala vždy jen malá část obyvatelstva. Národohospodářská komise ÚV KSČ to však hodnotila jako závažný problém. Za největší problém pak považovala projevy nekázně. Jednalo se o pozdní příchody, nevyužívání pracovní doby a předčasný odchod z práce. Na přelomu roku 1971 a 1972 bylo zatčeno 140 osob, mezi nimi představitelé opozičních skupin a exkomunistů.

Hlavním záměrem politických orgánů bylo vypořádat se prostřednictvím těchto procesů, s těmi, kteří se postavili proti Husákovu vedení. Proto museli před soud představitelé dvou hlavních ideových proudů, tedy Hnutí revoluční mládeže vedené Petrem Uhlem, skupiny exkomunistů a skupiny bývalých členů Československé strany socialistické v Brně.

Politické procesy z léta 1972 uzavírají první etapu normalizace. Cílem bylo vypořádat se s obrodným procesem a stalinským systémem. V KSČ zůstali ti, kteří prošli prověrkami a byli ochotni podporovat normalizační vedení. Dále vznikla strana vyloučených, která se stala základnou pro opozici. Jejím programem bylo spojení socialismu s demokracií.⁸⁶

Václav Havel napsal v roce 1972 divadelní hru Žebrácká opera. Byla volnou adaptací anglického autora z 18. Století Johna Gaye. Původně byla napsána pro činoherní klub v Praze, vzhledem k tehdejší politickým poměrům se nesměla hrát.⁸⁷

---

⁸⁶ (Tamtéž, s. 56-59)

⁸⁷ KEANE, J. Václav Havel: *politická tragédie v šesti dějstvích*. 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 1999. s.80. ISBN 80-7207-308-7

2.4.5 Odpor a opozice v období stabilizace (1972-1976)

Husákovo vedení KSČ plnilo v éře „obnovení pořádku“ svůj úkol. Obnovilo sovětský systém a likvidovalo obrodný proces. V období, které trvalo do konce sedmdesátých let se společnost, jak v ekonomické, tak v politické sféře stabilizovala. Stabilizace byla později přerušena hospodářskou krizí a aktivizací opozice.

Vztah KSČ ke společnosti a opozici.

Vnitropolitickým faktorem zůstávala sovětská armáda. Hrála však jen úlohu jakési zálohy, která by zasáhla v případě ohrožení normalizačního režimu. Páteří stále zůstávala strana, která měla monopol moci ve svých rukou a zformovala se po dubnu 1969. Její příslušníci byli dosazeni sovětskými okupanty, ti pak měli společný cíl, zabránit jakýmkoliv pokusům o reformy. Proto nebyli schopni řešit problémy, které vývoj Československu přinášel. Podle analýzy domácí opozice byli funkcionáři kolem pražského stranického vedení v čele s Antonínem Kapkem. Opírali se o politickou správu skupiny Střed sovětských vojsk v Milovicích. Kolem ní se soustřeďovaly i zbytky pražských ultralevičáků z Čechie a jejich politický cíl byl nejasný. Druhá skupina, čeští nacionalisté byli lidé kolem Aloise Indry. K posílení svých pozic v mocenské sféře se snažila využít protislovenských nálad, které se objevovaly v české společnosti a využít je tak pro svou podporu. K tomu jim měla sloužit i Indrova kritika výsledků prověrek, které Čechy postihly více než Slováky. Slovenskému vlivu ve federálních orgánech se pokusila tato skupina o podporu založení české komunistické strany. Tím doufala, že získá další sympatie u české veřejnosti. Třetí skupinu představoval Vasil Bilak. Ten se vzhledem ke svým postojům v obrodném procesu v srpnových dnech 1968 zdiskreditoval, takže nemohl myslet na nejvyšší funkci. Jeho programem bylo: žádná liberalizace a žádné změny. K poslední skupině patřili Gustav Husák, jehož postavení bylo pevné, protože měl sovětskou podporu a Lubomír Štrougal. Komunistické vedení nemělo zájem o přílišnou aktivitu. Nižší stranické orgány byly cílevědomě zaměřovány na místní úkoly, aby nemohly zasahovat do celkové politiky strany. Problémy, které stály před společností se vůbec neřešily. Podávali se jen zprávy o úspěších. Důsledkem této politiky bylo, že začala potlačovat kritiku hledání i tříbení názorů ve straně. Vliv na stranu mělo také její složení, které ovlivnilo prověrky. Na jednotlivé sociální vrstvy dopadly nerovnoměrně, nejvíce pak byla postižena inteligence. Velkou část strany tvořili lidé, kteří se rozhodli spojit s normalizačním režimem. Členství ve straně jim otevíralo cestu k významným funkcím a místům ve stranickém a státním aparátu.

Důležitou skupinu představovali i mladí lidé. Neměli zkušenosti z politické práce, a pokud vstupovali do KSČ z nějakého přesvědčení, pomalu zjišťovali, že musí slevit ze svého původního nadšení. Hlavně pak zavrhnout svoje ideály a hodnoty, aby se mohli přizpůsobit politickým praktikám. Pro inteligenci byla stranická legitimace podmínkou, aby mohli pracovat ve svém oboru a mohli se dál vzdělávat.⁸⁸

2.4.6 Postoje a odpor společnosti

Husákovu vedení se podařil v polovině sedmdesátých let jistý rozvoj národního hospodářství. Stabilizace ekonomiky byla předpokladem pro upevnění politického systému. Umožňovala totiž uspokojovat materiální zájmy obyvatelstva, což byla hlavní podmínka pro adaptaci. Na přelomu 70. a 80. let se zastavil hospodářský růst. Zvýšily se životní náklady, inflace vedla ke snižování reálných mezd. Výsledkem pak byl tzv. Gulášový socialismus. Ten zajistil cenově dostupné základní potřeby pro všechny. Pod tlakem občané přijali tzv. Společenskou smlouvu. Tím rezignovali na právo podílet se na řízení společnosti. Režim jim otevřel prostor, aby se realizovali v soukromé sféře. Začaly se stavět rodinné domky, chatky a chaty. Tady se totiž lidé cítili svobodní, bez starostí. Zvyšování životní úrovně se projevilo i ve zlepšení vybavení obyvatelstva. Šlo o pračky, chladničky a televizory. Vlivem této politiky klesla veřejně projevovaná nespokojenost.

Husákovu vedení tedy obnovilo sovětský systém a většina obyvatel se přizpůsobila životu v reálném socialismu. Ať ze strachu, deziluze či oportunistu.

I přesto byli stále lidé, kteří se rozhodli vzdorovat normalizačnímu režimu. Především to byli ti, kteří jim byli nějakým způsobem postiženi. Změnila se i situace v samotné opozici. Opoziční hnutí před rokem 1972 bylo rozbito. Takže bylo nutné znovu navázat kontakty. Většinou šlo o přátele nebo lidi, kteří se znali ze zaměstnání. Scházeli se na chatách a v bytech.⁸⁹

---

⁸⁸ OTÁHAL, M. *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011. s.70-73. ISBN 978-80-7285-137-9

⁸⁹ (Tamtéž, s. 77-79)

3 Politická činnost (disident, politický vězeň)

3.1 Reformně komunistická opozice

Od roku 1974 Pracuje Václav Havel jako pomocný dělník v trutnovském pivovaru. Tato životní zkušenost je pak námětem pro jeho divadelní hru Audience.⁹⁰ Od tohoto roku se Havel ocitá pod neustálým dohledem Státní bezpečnosti. V době, kdy byl ve vazbě na Ruzyni, mu umírá tatínek.⁹¹

Protože bylo rozbito původní opoziční hnutí, kterého se Havel také účastnil, se během roku 1974 z něj zformovalo jádro reformně komunistické opozice. Ta se orientovala na eurokomunisty, především na Italskou komunistickou stranu. Tvořilo jej několik bývalých členů ÚV KSČ jako Jiří Hájek, Zdeněk Mlynář, František Krieger, Karel Kaplan, Václav Slavík, Bohumil Šimon, Josef Špaček, žurnalisté a společenskovední pracovníci, jako Miloš Hájek, Rudolf Slánský a Vojtěch Mencl. Z nich se postupně tvořila skupina, říkalo se jí středečníci. Od začátku sedmdesátých let, až do listopadu 1989 se scházeli v tento den a diskutovali hlavně o politice a ekonomice. Po zkušenosti z dřívějších let změnili svou strategii. Jednou z forem, kterou zvolili, byly dopisy. Požadavky jako propuštění politických vězňů či protesty proti popravám ve Španělsku. Smyslem takových akcí bylo ukázat občanům i mocenskému centru, že komunistické hnutí nebylo potlačeno a je schopno se veřejně projevat.

Zásadní význam má i Dubčekův dopis Federálnímu shromáždění a Slovenské národní radě z 28. října 1974. Dopis spočívá v analýze normalizačního režimu, nazýval ho totalitním. Nelíbilo se mu, že systém hluboce zasáhl inteligenci. Ta pak nemá možnost tvořit svobodně. Nejvíce však kritizoval vedoucí postavení dělnické třídy. Zmínil i to, že se lidé obávají o existenci, tudíž schvalují i věci, se kterými by normálně nesouhlasili. Posiluje to v nich pokrytectví, lhostejnost a donašečství. Proto dospěl k závěru, že musí být politicky i organizačně rozbita samotná idea této metody vládnutí.

Dubčekův dopis byl adresován nejvyšším stranickým státním institucím.

---

⁹⁰ PUTNA, M.C. Václav Havel: *duchovní portrét v rámu české kultury 20. století*. 1. vyd. Praha: Knihovna Václava Havla, 2011. s.340. ISBN 978-80-87490-07-5

⁹¹ KEANE, J. Václav Havel: *politická tragédie v šesti dějstvích*. 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 1999. s.82. ISBN 80-7207-308-7

Ve vedení KSČ vyvolal Dubčekův dopis značné rozhořčení, protože se pokusil o analýzu normalizačního režimu, což považovalo vedení KSČ, za nepřátelský akt. Zájem o jeho dopis vzrostl, protože měl velký ohlas v zahraničí a švédský ministerský předseda Olof Palme jej ocenil.

Mocenské centrum rozpoutalo proti Dubčekovi u veřejnosti nenávistnou kampaň. V Rudém právu vyšla na pokračování stať Cestou zrady, obviňující Dubčeka a další představitele pražského jara z podpory snah Západu zmařit konferenci o evropské bezpečnosti.

Velkou akcí opozičních sil byla Výzva opozičních intelektuálů z 24. března 1975, v níž protestovali proti zatajování obsahu Mlynářovy práce. Protestovali hlavně proti zabavení její kopie a označení autora za nepřítele socialismu. Režim si přál, aby Mlynář a další nesměli publikovat. Význam tohoto dokumentu spočívá v tom, že se spojily různé proudy opozice a lidé názorově odlišní jako Václav Havel a Jan Patočka se angažovali ve prospěch reformně komunistické iniciativy s řadou bývalých členů KSČ.⁹²

3.2 Kulturní opozice

Novým prvkem ve vývoji opozice v tomto období bylo, že začali vystupovat představitelé inteligence. Těmto příslušníkům však bylo znemožněno veřejně působit. I před to nerezignovali a hledali cesty, co za daných okolností dělat.

Veřejně s ostrou kritikou normalizačního režimu vystoupil Václav Havel. Své názory formuloval v Otevřeném dopise Gustavu Husákovi v dubnu 1975. V dopise Havel analyzoval normalizační režim z hlediska jeho vlivu na člověka. Zdůraznil, že konsolidace nejsou jen čísla z různých statistik, ale především skutečný stav společnosti. Společnost upadala do stále hlubší krize. V závěru autor charakterizoval normalizační režim jako systém, který měl nedůvěru k různosti, jedinečnosti a transcendenci. Směřoval však k entropii, proti směru života. V jeho základech byl přítomen „princip smrti“, byl v něm zastaven čas a dějiny zmizely z jeho horizontu.⁹³

---

⁹² OTÁHAL, M. *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011. s.83-87. ISBN 978-80-7285-137-9

⁹³ (Tamtéž, s. 111-115)

V roce 1975 napsal Václav Havel hru Audience, v níž postave nesmělého disidenta poprvé nese jméno Ferdinand Vaněk. Jeho rozhovor s opilým sládkem jasně demonstruje mocenskou nerovnost v našem „reálném světě“. Do této hry zahrnul Václav Havel své vlastní zkušenosti z doby, kdy pracoval jako dělník v trutnovském pivovaru. Hrdinou hry je zakázaný spisovatel Vaněk, který pracuje v pivovaru jako „přikulovač sudů“. Jeho nadřízený Sládek ho pozve do své kanceláře k rozhovoru. Jedná s ním přátelsky, spisovatel se však cítí nesvůj. Je vytržen ze svého prostředí, přivyká jen s obtížemi. Neví, jestli na něj jeho nadřízený nechystá nějaký podraz. Sládek mu dá zvláštní návrh - přesvědčuje ho, aby sám na sebe psal hlášení tajné policii. Vaněk odmítne, přesto že mu Sládek za to nabízí „teplé místo ve skladu“. Ve hře jde mimo jiné o kritiku pokrytectví.⁹⁴

V listopadu v roce 1975 má premiéru Havlova hra, Žebrácká opera. Havlův soused na Hrádečku Andrej Krob navrhl, že ji nastuduje ilegálně. Havel s tím souhlasil a Krob sehnal skupinu herců a techniků, kteří hru přes rok nacvičovali. Nikdo z aktérů sice nevěřil, že by se představení mohlo uskutečnit, všichni se ale maximálně snažili. Havel se přijel podívat na generálku hry se svým starým divadelním přítelem Janem Grossmanem. Dva velikáni tehdejšího českého divadla posvětili hru svým souhlasem a mladík s plnovousem, Jan Spousta, který hrál hlavní roli, dostal za úkol najít vhodné místo na představení. Bylo potřeba, aby se tam snadno dostali diváci, nikoli však policie. Hospoda U Čelíkovských, v Horních Počernicích tyto požadavky výtečně splňovala. Vše bylo pečlivě utajeno. Nakonec se o všem policie dozvěděla a začaly výslechy.⁹⁵

---

⁹⁴ [online]. [cit. 2013-03-15]. Dostupné z: <http://www.stredoskolskaliteratura.kvalitne.cz/?clanek=audience>

⁹⁵ PUTNA, M.C. Václav Havel: *duchovní portrét v rámu české kultury 20. století*. 1. vyd. Praha: Knihovna Václava Havla, 2011. s.345. ISBN 978-80-87490-07-5

3.3 Underground

Normalizátoři se obávali o mládež, protože nechtěli nad ní ztratit vliv. Znamenalo to ztratit budoucnost. Do konfrontace s normalizací se dostávala také nová generace. Mladí lidé, bez politické minulosti a bez vlastního životopisu. Z nich se zformoval kolem rockových skupin samostatný směr underground. Podle jeho teoretika Ivana Jirouse, je to společenství lidí, kteří chtějí žít jinak. V jejichž hodnotovém žebříčku stojí touha po uspokojení duchovních potřeb než snaha o dosažení hmotného zabezpečení. Underground se nepovažoval za hudební směr, ale jako duchovní a životní postoj. Klíčovou roli v tomto hnutí hrála kultura. Kultura, která bude nezávislá na oficiálních komunikačních kanálech a společenském ocenění.

Underground tedy neusiloval o změnu společenských poměrů, chtěl jen vytvořit prostor, v němž by se mohli příslušníci svobodně realizovat. Charakter undergroundu se změnil po procesech s The Plastic People of The Universe a DG 307.

Drastické opatření proti rockovým skupinám učinil režim již od počátku 70. let, kdy likvidoval rockovou hudbu jako hnutí. Byly zakázány anglické texty, anglické názvy skupin. Pozornost Bezpečnosti byla věnována i big beatovým skupinám, neboť se obávala jejich vlivu na mládež. Nezůstalo však jen u sledování, docházelo i k přísnějším postihům. Docházelo k soudním opatřením. Ivan Jirous byl odsouzen k deseti měsícům vězení, když v hospodě žertoval. Na koncerty hudebních skupin The Plastic People of The Universe a DG 307 se sjížděly stovky mladých lidí. Bezpečnost jejich koncerty často znemožňovala nebo rozháněla. Hlavní útok proti těmto skupinám byl proveden v březnu 1976 v souvislosti s Jirousovou svatbou v Bojanovicích, kde vystoupilo více jak deset rockových skupin. V této souvislosti bylo zatčeno dvacet osob. Ivan Jirous byl odsouzen na 18 měsíců, nepodmíněně za výtržnictví spáchané v organizované skupině. Tak 26. srpna 1976 vydalo 77 občanů prohlášení solidarity s pronásledovanými hudebníky. Kulturní opozice si uvědomila, že perzekuce těchto hudebníků je útokem na svobodu, což se jí dotýkalo.⁹⁶

---

⁹⁶ OTÁHAL, M. *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*: Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011. s.116-120. ISBN 978-80-7285-137-9

4 Zrod Charty 77, Sametová revoluce, nepolitická politika

4.1 Vznik Charty 77 a reakce moci

Vznik Charty byl umožněn změnou zahraničněpolitické situace. V této době převládala snaha velmocí po uvolnění poměrů, která vyvrcholila Helsinskou konferencí. Součástí jejího závěrečného usnesení byl tzv. třetí koš, který obsahoval lidská a občanská práva. Důraz na tato práva položil i nový americký prezident Jim Carter, který byl zvolen v roce 1976. Obhajoba a prosazování lidských práv se stala důležitým prvkem jeho politiky vůči sovětskému bloku. Vnitropolitickou podmínkou pro Chartu 77 bylo sblížení hlavních opozičních proudů na programu lidských práv.

Popudem k jejímu založení byly soudy s členy undergroundových skupin. Soudy s rockovými skupinami přispěly také ke sblížování nezávislých a disidentských skupin. Významným podnětem ve vzniku Charty 77 pak bylo zveřejnění Mezinárodního paktu o občanských a politických právech ze dne 13. října 1976. Tím byly tyto dohody včleněny do československého právního řádu, což umožnilo vytvoření legálních základů pro obhajobu lidských práv.

Text Prohlášení Charty byl datován na 1. ledna 1977. Autorem prohlášení stává Václav Havel. Název Charta 77 vymyslel Pavel Kohout. Myšlenka tří mluvčích, s níž přišel Petr Uhl, se setkala se všeobecným ohlasem. Ustálilo se, že jeden byl reformní komunist, druhý zastupoval nezávislou kulturní obec a třetí náboženský demokratický proud. Úlohou mluvčích byli pověřeni prof. Jan Patočka, Václav Havel, prof. Jiří Hájek. Ještě v lednu 1977 se konala v Havlově bytě schůzka, kde se řešila otázka, jak bude Charta pracovat. Jaroslav Šabata a Jan Tesař zde byli pověřeni, aby připravili návrh textu dokumentu vztahujícího se k této problematice.

Bezpečnost všechny tyto akce poctivě sledovala, ale zasáhla až 6. ledna 1977. Tehdy Václav Havel, Ludvík Vaculík a Pavel Landovský vezli petici do Federálního shromáždění a na cestě byli zadrženi. Pro sběr podpisů bylo určeno deset lidí, tzv. sběračů. Měli vymezeny určité okruhy. Nejvíce signatářů bylo od exkomunistů. Celkem bylo nashromážděno 243 podpisů. Boj proti Chartě probíhal perzekucí signatářů, vedle bezpečnostních opatření pak byla učiněna proti mluvčím Charty. Zvláště potom proti Václavu Havlovi.

14. ledna 1977 na něj byla uvalena vyšetřovací vazba.

Byl obviněn z podvrácení republiky a za napsání Otevřeného dopisu Gustavu Husákovi z roku 1975. V neposlední řadě byl souzen jako jeden z hlavích iniciátorů Charty 77. Vězení na Havla silně zapůsobilo, proto nabídl generálnímu prokurátorovi ČSSR, že se dále nebude podílet na činnosti, která by mohla být brána jako trestná. Toho státní moc využila, aby ho zdiskreditovala v očích veřejnosti.

V soudním procesu, který se konal s touto skupinou v říjnu 1977 v Praze dostal Václav Havel mírný trest. Podmíněně 14 měsíců s odkladem na 3 roky. Charta prožívala těžké chvíle. V té době zemřel prof. Jan Patočka.⁹⁷ Jan Patočka, žák Edmunda Husserla, byl komunisty odstraněn z Karlovy Univerzity. Spolu s Havlem se na začátku Charty stal prvním z jejich tří mluvčích. Po policejních výsleších v roce 1977 zemřel. Od té doby se k němu začal Havel hlásit jako ke svému hlavnímu myšlenkovému inspirátorovi svému a celého disidentského společenství.⁹⁸

Když se perzekuce ukázala jako málo účinná, zahájilo normalizační vedení proti Chartě rozsáhlou propagandistickou kampaň, za použití všech prostředků. Rudé právo otisklo několik článků, kde se snažilo poškodit hlavní představitele Charty. V případě Charty pak mělo jít o skupinu zkrachovalé československé buržoazie, kteří připojili Chartu na objednávku antikomunistických centrál a předali západním agenturám. Smyslem článku bylo varovat obyvatelstvo, že připojit se k Chartě znamená postavit se na protisocialistické pozice a zařadit se mezi nepřátele normalizačního režimu. Politické orgány byly proti Chartě bezmocné, tudíž bylo nutno do boje proti ní zapojit co nejširší veřejnost. V Národním divadle byli shromážděni umělci z celé republiky z přítomnosti tajemníka ÚV KSČ a jiných stranických představitelů. Projev na shromáždění přednesla předsedkyně svazu dramatických umělců Jiřina Švorcová. Na závěr bylo podepsáno Provolání československých výborů uměleckých svazů, známé pod názvem Anticharta. Umělci, kteří podepsali se v něm přihlásili k budování socialismu, k míru a spolupráci ve světě v duchu Helsinské konference. Avšak ne pro fráze bylo shromáždění uspořádáno. Jeho smyslem bylo hlavně odsouzení Charty 77.

Hrádeček se během roku 1978 proměnil na tvůrčí dům. Moc bezmocných se stala jedním z nejproslulejších výtvorů Havla. Obsahuje totiž obecně srozumitelnou filosofii občanského disidentu napříč politickými systémy.⁹⁹

---

⁹⁷ OTÁHAL, M. *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*: Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011. s.124-135. ISBN 978-80-7285-137-9

⁹⁸ PUTNA, M.C. Václav Havel: *duchovní portrét v rámu české kultury 20. století*. 1. vyd. Praha: Knihovna Václava Havla, 2011. s.144. ISBN 978-80-87490-07-5

⁹⁹ OTÁHAL, M. *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*: Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011. s.138-151. ISBN 978-80-7285-137-9

4.2 Krize v Chartě

Samizdat hrál významnou úlohu v opozičním hnutí a stal se jedním z projevů tehdejší kultury. Jehož prostřednictvím seznamovali spisovatelé a společenští vědci čtenáře s výsledky své práce. Samizdatové časopisy se věnovaly převážně politice. Byly to například časopisy brněnské *Dialogy*, články v časopisu *Ze zásuvky*. Disidenti byli dokonce schopni připravovat vlastní videožurnál. Rozmach samizdatu znepokojoval Bezpečnost, ale zlikvidovat samizdat se jí nepodařilo. To byl velký úspěch disidentu. Charta dala podnět ke vzniku nových občanských iniciativ. Nejvýznamnější byl Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS), který byl založen v dubnu 1978.

V první fázi existence, která trvala od dubna 1978, dominovala jednota jejich ideologicko-politických skupin na základě Patočkova konceptu. Stále stoupal počet signatářů, zájem veřejnosti byl na vrcholu a přestala kampaň proti Chartě ze strany politických orgánů. Na druhé straně ji nepříznivě ovlivňovala smrt Jana Patočky a pobyt Václava Havla ve vězení. Přítomný byl pouze jeden mluvčí, Jiří Hájek. Aktivisté, jako Zdeněk Mlynář, emigrovali. Charta se ocitla na křižovatce a musela řešit otázku, co bude dál. Diskuse v Chartě a výsledky diskusí byly shrnuty v dokumentu ze září tohoto roku, podepsaném třemi mluvčími. Šlo zde o dohodu mezi jednotlivými proudy, čímž byla zachována jednota. Charta měla podporovat vznik občanských iniciativ, jejichž program byl podobný jejímu. Šlo o respektování občanských práv a svobod. Větší pozornost měla věnovat případům bezpráví a informovat o nich veřejnost i úřady. Závěrem se signatářům sdělovalo, že Charta bude mít i nadále tři mluvčí. K Jiřímu Hájkovi byli jmenováni Ladislav Hejdánek a Marta Kubišová. V roce 1978 se Jiří Hájek vzdal funkce a novým mluvčím byl jmenován exkomunista Jaroslav Šabata.

V disidentu se diskutovalo o existenci mluvčích. Nakonec však došlo k dohodě o vytvoření patnáctičlenné skupiny nazvané Kolektiv mluvčích, aby se Bezpečnosti ztížila možnost účinného zásahu. Měla se tím i zkvalitnit práce a umožnit lepší styk mezi všemi chartistickými skupinami, které měly být v tomto orgánu zastoupeny.¹⁰⁰

---

¹⁰⁰ OTÁHAL, M. *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011. s.171-191. ISBN 978-80-7285-137-9

4.3 Nepolitická politika I.

Motivační esej Václava Havla, *Moc bezmocných*, byla dána ostatním přispěvatelům k dispozici. Zde je poprvé formována koncepce nepolitické politiky. Autor analyzoval postavení člověka v systému reálného socialismu a ukázal východiska z krize, ve které se ocitl. Chování člověka v tomto systému mělo společný charakter. Vše vedlo ke ztrátě víry v budoucnost, v možnosti zlepšení veřejných záležitostí a útěku do soukromí. Krizi společnosti chápal autor jako morální krizi individua a její podstatu v protikladu mezi skutečnou realitou, jak jí člověk viděl sám a mezi realitou vytvořenou režimem. Tento rozpor byl podle jeho názoru příčinou konfliktu s mocí.

Havel tak načrtl i vizi budoucí společnosti, která potvrzuje nepolitický přístup. Obrát pozornosti ke konkrétnímu člověku vidí jako cosi podstatně hlubšího, než jen jako obrát k obvyklým mechanismům západní demokracie. Tato nová struktura se nemohla opírat o politické strany, ale o organizace vznikající zdola. Jeho esej vlastně zodpovídala otázku, jak dál. „Žít v pravdě“, bylo velmi radikální a stavělo to člověka před neřešitelný problém. Buď „žít ve lži“, ale v klidu využívat všech možností, které režim dával. Nebo „žít v pravdě“ a dostávat se tak do konfliktů. Krizi tedy Havel chápal jako existenciální problém. Distancoval se tak od politiky, jako klíčového nástroje společenských změn a řízení veřejných věcí. Zdůrazňoval morální aspekt politiky jako prostředku, s jehož pomocí se prosadí pravda. Tak vytvořil koncept nepolitické politiky. Jeho cílem byla existenciální, nikoli politická revoluce.¹⁰¹

4.4 Vězení

Osmdesátá léta jsou pro Havla nejhorší životní etapou od roku 1979-1983 tráví ve vězení. Kolem roku 1979 byla i Charta podrobena zostřené perzekuci, která začala s procesem s pěti členy VONS. Těm byly uděleny neobyčejně vysoké tresty. Pokračovalo to odsouzením mluvčího Charty v roce 1980 Rudolfa Battěka na 7 a půl roku, za napadení veřejného činitele. Vyhlášením akce Asanace, jejímž záměrem bylo dostat z republiky co nejvíce chartistů a tím samotnou Chartu oslabit. To se dařilo, ale spíše fyzickým napadáním chartistů. Výsledkem bylo, že napadení disidenti rekrutovali.

---

¹⁰¹ OTÁHAL, M. *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*: Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011. s.191-209. ISBN 978-80-7285-137-9

Další rána dopadla na Chartu v souvislosti se zadržením kamiónu, který disidentům vezl knihy, dopisy a peníze. Díky těmto aktivitám se Bezpečnosti podařilo podlomit vůli členů VONS.

Vězeňská zkušenost je zkušenost, kterou má každý v sobě na celý život. Prověřují se zde pohledy každého jednotlivce na svět i na sebe samého. V případě tvůrčích osobností to pak může znamenat impuls k nové tvorbě. V případě Václava Havla takto vznikly *Dopisy Olze*. Poprvé byly vydány v samizdatové Edici Expedici v roce 1983. Staly se jedním z děl českého písemnictví, jež vstoupily do světového podvědomí a byly přeloženy do několika světových jazyků. Jsou kultovním textem disidentů, obránců lidských práv a občanských aktivistů z nejrůznějších kontinentů. Vznikly jako neplánovaná kniha, jako pokus využít jediné možnosti psát. V první části korespondence z vězení si píše autor s manželkou o praktických věcech. Posílá jí pokyny a dotazy ohledně domácnosti. Co psala Olga jemu, nevíme, víme jen, že to bylo něco okolo 144 dopisů. Byly totiž zabaveny při jedné z domovních prohlídek.¹⁰²

4.4.1 Konec vězení

Havlův vězeňský očištec trval až do ledna roku 1983. Náhle se zhroutil, proto ho převezli do pankrácké věznice v Praze. Ještě však dokázal napsat dopis Olze. Olga se o všem dozvěděla a zatelefonovala Pavlu Kohoutovi do Vídně, ten několik dnů obtelefonovával významné osobnosti i některé hlavy státu. Nakonec se stalo, že mu Obvodní soud pro Prahu 4 přerušil trest. Byl odvezen do nemocnice Pod Petřínem.

Zprávu o propuštění Havla vysílá Hlas Ameriky, který vysílá, že režim byl vystrašený z morálního nátlaku doma i v zahraničí. Do nemocnice mu chodily každý den návštěvy, jak přátelé, tak tisk. Z nemocnice ho pustili první týden v březnu 1983 a odvezli ho do bytu na nynějším Rašínově nábřeží.

Ale nejvíce Havlovu náladu v této době vystihuje jeho nejautobiografičtější hra *Largo desolato*. Projeví se zde stavy postvězeňské deprese, vše je bráno s ironickým nadhledem. Ústřední postavou hry je filosof Leopold Kopřiva, který je pronásledován státními orgány. Bojí se, je unavený, vyčerpaný. Na ničem mu nezáleží, nic ho nebaví.

---

¹⁰² OTÁHAL, M. *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*: Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011. s.181-184. ISBN 978-80-7285-137-9

Hra končí, že je opilý a čeká na příchod policie. V roce 1985 napsal hru nazvanou Pokušení, kterou napsal za 10 dní. Hra pojednává o osudu lidí uvnitř struktur.

Vychází ze středověké legendy o člověku, který zaprodal svou duši ďáblu a který bývá ztotožňován s nekromantem žijícím v 16. Století a nazývaným doktor Faust. Vypráví příběh Jindřicha Fousky, váženého pracovníka ve vědeckém ústavu. Jejich vztah trval bez přerušení od padesátých let a v posledních třech letech začal Havel Olgu považovat za svůj pevný bod, za „bod stability“. Kdykoliv se mu něco přihodilo, řekl to vždy nejprve Olze. Nakonec se rozhodl vydat všechny své dopisy psané z vězení.¹⁰³

4.5 Obyvatelstvo (1977-1986)

Chování obyvatelstva v tomto období stále ovlivňovala nevíra v možnost změny, přetrvával i strach. Na přelomu 70. a 80. let se objevila stagnace ekonomického růstu. Mocenské centrum reagovalo orientací na reformy řízení a muselo stáhnout k nepopulárním opatřením a v lednu 1982 zvýšilo maloobchodní ceny. I když zvýšení cen vyvolalo odezvu mezi obyvatelstvem, jen malá část dala najevo svou nespokojenost.

Občané nereagovali ani na volby do zastupitelských orgánů

a národních výborů v roce 1981. Zřejmě je považovali za formální záležitost, která o ničem nerozhoduje. Stranické orgány byly spokojené s oslavou 1. máje 1983, která prý vyjadřovala jednotu pracujících a jejich plnou podporu politice KSČ. Potvrdila odhodlání lidu úspěšně plnit tzv. pětiletky, čímž přispívali k boji za mír. Takové hodnocení postojů lidu bylo spíše přáním, než skutečností. Svědčilo to spíše o tom, že lidé se normalizačnímu režimu přizpůsobovali jen navenek. Výraz nespokojenosti občanů s tehdejšími poměry lze považovat nepovolenou emigraci. Velký počet mezi emigranty představoval lidi, kteří odešli z politických důvodů. Vedle ilegálních přechodů přes hranice opouštěli občané republiku i formou například služebních cest. Vedle Jugoslávie se nejčastěji emigrovalo do Austrálie a Kanady.¹⁰⁴

---

¹⁰³ KEANE, J. Václav Havel: *politická tragédie v šesti dějstvích*. 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 1999. s.85. ISBN 80-7207-308-7

¹⁰⁴ OTÁHAL, M. *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*: Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011. s.242-245. ISBN 978-80-7285-137-9

4.6 Gorbačova politika (1986-1989)

Nástup Michaila Gorbačova do čela Sovětského svazu ovlivnil mezinárodní situaci. To výrazně přispělo ke konci studené války, k rozpadu sovětského imperia a k přechodu satelitních států od reálného socialismu k demokracii. Klíčovým problémem sovětské politiky zůstával vztah ke Spojeným státům, tyto problémy řešil Gorbačov na schůzkách s prezidentem Reaganem. Důležitou roli v sovětské politice hrála i Evropa. Gorbačov byl přesvědčen, že byla rozhodující pro budoucnost a vnitřní politiku.

Reakce Charty na novou situaci

Po nástupu Gorbačova vzrostl význam opozice, které se začaly uvolňovat ruce k politickému boji proti normalizačnímu režimu. Změna společenského klimatu vyvolala život nové nezávislé iniciativy s politickým programem.

Desáté výročí vzniku Charty bylo příležitostí zamyslet se nad dosavadní činností a nad otázkou, jak dál. Mluvčí Charty vydali 6. ledna 1987 při této příležitosti dokument Slovo k občanům. Slovo k občanům bylo přímou a naléhavou výzvou, aby občané přestali být pasivní a začali se angažovat ve veřejném životě.

V Chartě vzniklo jakési „aktivní jádro“, které na sebe vzalo veškerou činnost Charty.

Vedle toho byla „pasivní většina“, v níž fungovala preventivně profylaktická a rozkladná opatření. To bylo úkolem Bezpečnosti, která tak stále zůstávala v boji proti opozici. K překonání problému mezi „aktivním jádrem“ a „pasivní většinou“, doporučili mluvčí vytvořit Fórum Charty 77. Bylo by otevřeno novým lidem a bylo jakým si ventilátorem. Fórum chápeme jako středisko názorové výměny a živou křižovatku myšlenek.

První z fór se konalo 10. června 1987 v bytě Dany Němcové. Bylo zde asi 50 signatářů i asigntářů Charty, převážně mladých lidí z Prahy. Byli přítomni zahraniční novináři i zástupci domácího tisku. Fórum vneslo do činnosti Charty aktuální ekologickou problematiku, která se dotýkala širokých vrstev obyvatelstva. Jednalo se zejména o špatné ovzduší. Řada přítomných oceňovala průběh i výsledky fóra jako nesporný úspěch.

Druhé fórum se konalo 28. listopadu 1987 v restauraci Ladronka. Zúčastnilo se 70 občanů a zabývalo se činností Charty a jejími vnitřními problémy. První dvě fóra ukázala, že by mohla plnit svou funkci. Navazovat kontakty s širokým okruhem občanů. Při konání třetího fóra, které se mělo konat v lednu 1988 a mělo se zabývat současnou politickou situací, zasáhly státní orgány a Fórum Charty rozpustily.

Bezpečnost překazila, i čtvrté Fórum v květnu 1988. Bezpečnost sice znemožnila jeho konání, ale účastníci se předem shodli, že budou provozovat debaty v menších kroužcích.¹⁰⁵

4.6.1 Nezávislé mírové sdružení (NMS)

Patřilo k nejvýznamnějším opozičním organizacím mládeže. Iniciativa k založení této organizace vyšla od mladých lidí, kteří chodili na Kampu uctívat památku Johna Lennona, který byl zastřelen v New Yorku v roce 1980. Zeď na Velkopřerovském náměstí se stala jeho symbolickým hrobem a byla popisována zejména pacifistickými nápisy.

Velkou pozornost věnovalo NMS politickým vězňům. Zejména potom svým aktivistům. V říjnu roku 1988 připravili petici, kterou zaslali na ministerstvo spravedlnosti a předsednictvu vlády. Žádali v ní o zrušení trestního stíhání a zastavení dalších útoků proti NMS. Na protest proti tomuto krutému stíhání a uplatňování stalinských metod vyhlásili řetězovou jednodenní hladovou stávkou. Dále NMS podpořilo podnět členů amerického senátu na udělení Nobelovy ceny Václavu Havlovi. V dopise norské Nobelově společnosti nepsali, jaký význam má tento člověk pro jejich mladou generaci. V té souvislosti ocenili i význam CH 77.

„Jestliže se dnes mladí lidé cítí svobodnější než dříve a jestliže jsou pro svobodu svou a ostatních připraveni něco udělat, je to také díky panu Havlovi“. Existence nezávislých iniciativ vyžadovala, aby byly ve vzájemném kontaktu. Řada disidentů působila v několika iniciativách současně, tím spíše bylo potřeba vzájemného kontaktu. Při řešení problémů skupiny většinou spolupracovaly, ale docházelo mezi nimi i k rozporům. Ty vyplývaly z rozdílného hodnocení a situace vztahu k mocenskému centru. Jednou z oblastí, kde iniciativy spolupracovaly, byly akce na podporu osvobození politických vězňů. Jednotlivé iniciativy vydaly nejen prohlášení na podporu svých vězňených členů, ale podílely se i na obraně perzekuovaných osob a na organizování petičních akcí za jejich propuštění.

Nezávislé iniciativy se odlišovaly svými programy, ale i svými názory na strategii boje proti normalizačnímu vedení.¹⁰⁶

---

¹⁰⁵ OTÁHAL, M. *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011. s.275-296. ISBN 978-80-7285-137-9

¹⁰⁶ (Tamtéž, s.463-517)

4.7 Vznik nových iniciativ

Československý helsinský výbor byl založen 5. listopadu 1988, jehož předsedou se stal Jiří Hájek a členy přední představitelé nezávislých iniciativ. Výbor se soustředil na podporu zásad a ustanovení Závěrečného aktu z Helsinek. Od založení spolupracoval s Mezinárodní helsinskou federací, jejímž členem se stal 1. prosince 1988. V rámci strategie vést dialog s institucemi se ČSHV obrátil 8. prosince 1988 dopisem na ÚV NF, v němž oznámil, že se jeho zástupci zúčastní Fóra, které se mělo konat k 40. výročí přijetí Deklarace lidských práv. V tisku se tehdy psalo, že to mělo být i věcí československé veřejnosti, tedy těch, co měli zájem o problematiku lidských práv.

Dále žádali publikovat Všeobecnou deklaraci lidských práv a seznámit s ní školní mládež. Účastnit se Fóra však nebylo umožněno. Znova se prokázalo, že politická moc nemohla připustit účast nezávislých iniciativ na řešení problémů. Znamenalo to totiž uznat nezávislé iniciativy jako partnery, tím přistoupit na politickou pluralitu. Byla vydána Bílá kniha na monitorování porušování lidských práv nazvanou Palachův týden. Obsahovala dokumenty o událostech na Václavském náměstí a dalších represích. Další z nich bylo Československé anarchistické sdružení, o němž přinesla Bezpečnost zmínku. Jeho cílem bylo podporovat antimilitaristické a antinacionální hnutí, vydávat časopis, vystupovat proti terorismu a udržovat kontakty mezi lidmi. Jinou skupinou byla Společenská iniciativa demokratických aktivistů, ta si dala za úkol získávat finanční prostředky pro nezávislé aktivisty.

Zcela okrajová byla také skupina, která se nazývala Výbor za očistu KSČ. Obvinila vedení KSČ, že není schopné důsledné destalinizace. Myšlenkami Ghándího byli inspirováni zakladatelé nezávislé iniciativy Hnutí za nenásilí. Chtějí aktivně prosazovat a šířit myšlenku nenásilí ve všech oblastech a na všech úrovních života člověka a společnosti.

V září 1989 znemožnila Bezpečnost setkání členů Demokratické iniciativy v Plzni. Taková skupina existovala i v Jihomoravském kraji, měla i skupinu pražskou. O vlivu Demokratické iniciativy v regionech svědčí schůzka jejího vedení se skupinami mimopražskými. Na schůzce byly podle Bezpečnosti zastoupeny všechny kraje, přítomno bylo asi 45 lidí.

V rámci Demokratické iniciativy vzniklo několik odborů zabývajících se problémy, a to pro Helsinský proces a pro odborovou práci a společenský dialog.

Odborové práci věnovala prvořadou pozornost, neboť si uvědomovala klíčový význam dělnické třídy v boji za odstranění autoritativního režimu.

Představitelé zapojovali i mladé lidi, navazovali kontakty s vysokoškoláky. Mladá generace hledala svou vlastní cestu, a prostor, v němž by se mohla realizovat. Byla to například rocková hudba i ekologie. Tato část mladé generace nesledovala politické cíle, chtěla žít jen podle vlastních představ. Proto se dostávala do konfliktu s politickým vedením, ale i se svými rodiči. Mezi tyto mladé lidi pronikala i nelegální kultura, šlo o nepovolené skupiny, které se šířily nelegálně.

Komunistická moc si význam této mladé generace uvědomovala, protože především na ní závisela i její budoucnost. Obavy měla i z nárůstu vandalismu a násilí. Bezpečnost se zaměřovala hlavně na volnou mládež. Ta se soustřeďovala kolem rockových skupin a o politiky se nezajímala. Mocenské orgány ji i přes to pokládaly za spojence opozice. Opatření Bezpečnosti byla úspěšná, nepodařilo se spojit hnutí mládeže s opozicí. Underground se však nepodařilo zlikvidovat nikdy.

V hnutí mladé generace existovaly dva proudy. Jeden z nich byl underground a druhý mladí. Ti se orientovali na boj proti normalizačnímu režimu a za demilitarizaci společnosti.

Příslušníci undergroundu se shromažďovali kolem hudebních skupin a vytvářeli si i svůj vlastní životní styl. Nosili dlouhé vlasy a projevovalo se to i v jejich oblečení. Spolupracovali s Chartou, i když spolupráce s ní nebyla tak úzká a někteří se od ní distancovali. Nepodařilo se rozdíly v názorech domluvit na jednotném postupu vůči komunistickému vedení. Ale i pro obavy, aby některá skupina neovládla opozici. Společný výbor opozice byl založen 19. listopadu pod názvem Občanské fórum. Jeho vznik byl vynucen objektivní potřebou u jednotného postupu v aktuální krizi.

Příchod Gorbačova do čela Sovětského svazu ovlivnil nejen postavení mocenského centra, ale i chování a postoje společnosti v Československu. Politika perestrojky a glasnosti a odvolání tzv. Brežněvovy doktríny zvýšila naděje na změny k lepšímu. Smýšlení obyvatelstva ovlivňovaly i problémy v národním hospodářství. Lidé přestávali srovnávat současné poměry s těmi co byly. Do aktivního života začala vstupovat generace, která svou životní úroveň začala srovnávat s životní úrovní v sousedních zemích Rakouska a Spolkové republiky Německo.

Vedení KSČ přestalo plnit podmínky tzv. společenské smlouvy. To znamenalo zabezpečovat trvalý růst životní úrovně i materiální závislost na něm. Lidé ovšem dávali socialismu stále přednost, dával jim materiální jistoty.

Nebyli však spokojeni s normalizačním režimem, považovali ho za nedemokratický. Měnil se i vztah obyvatelstva k nezávislým iniciativám. Lidé o nich věděli. Jako hlavní zdroj informací

o nezávislých skupinách uvádělo 68% respondentů československé a zahraniční sdělovací prostředky.

Str 536,537- tabulky

Formami odporu obyvatelstva byly nelegální individuální projevy, jako různé nápisy a letáky. Svým způsobem to byla i emigrace. Dále se objevovaly demonstrace a petice, které měly masový charakter. Lidé se zbavovali strachu, dát najevo svůj názor. Mocenské centrum sláblo, protože nebylo schopno těmto projevům zabránit nebo je zcela potlačit. Aktualizovala se tzv. šedá zóna. Do konfliktu s politickými představiteli se dostávali organizace i instituce, zejména pak tvůrčí inteligence a studenti. Ti se od přelomu 1988-1989 přeměňovali v politický subjekt.

Zlom ve smýšlení tvůrčí inteligence zaznamenaly lednové události z roku 1989. Po tzv. Palachově týdnu začala otevřeně vystupovat proti politickému vedení, které demonstrace brutálně potlačilo. Nejprve vystoupili umělci, potom Iniciativa kulturních pracovníků. Její iniciátoři zaslali 26. ledna dopis Adamcovi, předsedovi vlády, v němž protestovali proti zadržení Václava Havla. Dále komentovala i současnou politickou situaci. Tato myšlenka vznikla v disidentu, ale sbírání podpisů se ujali herci pražských divadel, takže se tak realizovala jejich spolupráce. To znepokojilo vedení KSČ, protože herci byli mezi lidmi populární a měli autoritu.

Havlovo zatčení a odsouzení bylo takovou událostí, že nevyvolalo jen protesty inteligence, ale i organizací, jako byl Výbor československé společnosti za lidská práva a humanitní spolupráci. V souvislosti s Havlovou žádostí o prominutí poloviny trestu vznikl z iniciativy herců, jako byl Jiří Bartoška a Jiří Lábus, Výbor na podporu této žádosti. I po Havlově propuštění však herci zůstávali aktivní.

Studentské hnutí ovlivnila i změna atmosféry na vysokých školách. Třeba na uměleckých školách dávali pedagogové přednost talentovaným studentům, nepodstatné pro ně byly kádrové požadavky a politická angažovanost. Studentské hnutí se začalo probouzet i na Fakultě lékařské a na Filozofické fakultě, zatím co technické fakulty zůstávaly pozadu. Studentské hnutí mělo dva proudy. Jeden tvořili studenti aktivisté využívající mládežnickou organizaci Svaz socialistické mládeže a druhý proud představovali nezávislí studenti, kteří byli spjati s disidentem.

Nezávislí studenti v říjnu 1989 založili organizaci STUHA. Její program byl politický, zapojit školy v boji proti komunismu.

Důležitou roli při mobilizování vysokoškoláků hrály časopisy. Populární byla i Kavárna A.F.F.A., vycházela na AMU. Přední místo mezi studentskými časopisy mělo EM' 88, který se začal vydávat ve 3. ročníku lékařské fakulty. Protože redaktoři těchto časopisů neměli mezi sebou bližší kontakty, vzniklo na jaře pod hlavičkou Městské vysokoškolské rady, Studentské tiskové středisko. Přispělo k překonání izolace mezi vysokoškoláky. Oba proudy začaly spolupracovat až na přípravě demonstrace 17. listopadu 1989.¹⁰⁷

4.8 Sametová revoluce

Je pátek 17. listopadu 1989 první den sametové revoluce. Nikdo to tak zatím nenazývá. Charakteristickým rysem revolučního střídání moci je to, že přichází nečekaně. Odpoledne se sešlo asi 15 tisíc studentů u Patologického ústavu, aby si připomněli smrt Jana Opletala, který se stal před 50 lety obětí nacistů. Žádosti studentů, aby mohli vyrazit do Opletalovy ulice u Václavského náměstí úřady nevyhověly, proto byla svolána jiná varianta pochodu. Studenti měli jít na hřbitov Slavín na Vyšehradě, kde měli vzdát čest památce českého básníka 19. Století Karla Hynka Máchy. Tam pocítil několik tisíc studentů sílu dojít až na Václavské náměstí. Napětí postupně vzrůstalo a policie je na chvíli zastavila u Botanické zahrady. Demonstranti začali zpívat hymnu, policie se je snažila zastavit. Docházelo k prvním šarvátkám. Policie vytáhla obušky a začala útkem na mladého anarchistu Johna Boka. Toho už dlouho hledali a nyní měli záminku, aby ho mohli zatknout.

Havel dostal vzkaz, že se v Praze něco děje a z Hrádečku odjel rychle zpět do Prahy. Po Bokově zatčení se demonstranti dostali až k Národnímu divadlu, kde jejich počet vzrostl na 50 tisíc. Protestní demonstrace začala žít vlastním životem, rozšiřovala se i do dalších ulic. To byl důvod, proč policie postavila zeď ze silných jednotek na Národní třídě. Demonstranti byli obklíčeni, i přes to, že neměli zbraně. I přes to, že měli holé ruce, policie se na ně vrhla. První dny po revoluci zavládl zmatek. Tisk totiž uvedl zkreslené informace o obětech. Po Praze se šířily informace.

Nejčastěji se ozývalo slovo „masakr“. To okamžitě vyvolalo vlnu pobouření a odporu ke stávajícímu komunistickému režimu.

---

¹⁰⁷ OTÁHAL, M. *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*: Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011. s.328-600. ISBN 978-80-7285-137-9

Druhý den se ještě objevila informace, že byl zraněn a na následky zranění podlehl student Matematicko-fyzikální fakulty UK Martin Šmíd. Později se ukázalo, že zpráva nebyla pravdivá. Tisícům lidí smrt mladého studenta, údajně ubitého komunisty na demonstraci, která měla být uctěním památky mladého studenta zabitého před půl stoletím nacisty dokázala, že tyto dva režimy jsou založeny na stejné nesnášenlivosti, totalitě a násilí. Třetí den revoluce svolal večerní shromáždění občanů do Činoherního klubu, kde se diskutovalo o situaci, a zvažovaly se další kroky. Zdatný politik Havel tehdy ještě netušil, že skupina revolucionářů, která se tam sešla, bude za krátkou dobu svádět tvrdý boj se zastánci starých pořádků, natož, že bude sestavovat stínovou vládu. V neděli 19. listopadu 1989 se schválilo vytvoření nové občanské organizace, která dostala jméno Občanské fórum. V tomto dokumentu podepsaném Havlem a dalšími 17 představiteli, žádalo spravedlivé potrestání viníků, kteří byli odpovědni za situaci ze 17. listopadu. Dále byla požadována rezignace tehdejšího ministra vnitra Františka Kincla, Miroslava Štěpána i dalších komunistických představitelů. Mezi nimi byli i Gustav Husák a Miloš Jakeš, kteří aktivně napomohli okupaci vojsk Varšavské smlouvy v roce 1968.¹⁰⁸

4.8.1 Nepolitická politika II.

Spory o politickou či nepolitickou politiku propukly ve skutečnosti již v prvních dnech po Listopadu, i když byly takto pojmenovány až později. Do té doby doba žila nepolitická politika jako v polozapomenuté téma v historiografii, nikoli však jako živý spor. Masaryk psal o nepolitické politice už v 19. století, ve své knize o Karlu Havlíčku Borovském. Měla podle něj význam v době, kdy nebylo možno prosazovat politiku normální. Opakem je politická politika se týká lidských aktivit ve sféře moci, podílu na moci. Politickou politiku si nelze představit jinak než jako soutěž politických stran.

Kritici nepolitické politiky měli jednotlivé téma: antikomunismus. Zpočátku příliš nezabíralo, protože převládal názor, že komunisty uklidí ze scény. To se nestalo, ani nemohlo stát. Po červnových volbách antikomunismus, který se objevoval již před nimi, zesílil. Stal se nejsrozumitelnějším rozlišujícím znakem mezi politickou a nepolitickou politikou.

---

¹⁰⁸ KEANE, J. Václav Havel: *politická tragédie v šesti dějstvích*. 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 1999. s.120-125. ISBN 80-7207-308-7

Stal se pákou, pomocí které se podařilo vydělit z původního Občanského fóra větší část stoupenců a hlavně aktivistů a zorganizovat je jako standardní politickou stranu.

Srozumitelná a funkční nepolitická politika prvních popřevratových týdnů se přežila, ne o týdny, ale o rok. Propásla čas, kdy měla sama, ne pod nějakým nátlakem proměnit se ve stranu se vším. Protagonisté nepolitické politiky, která byla úspěšná na začátku, neodhadli čas proměny svých struktur. Nepolitická politika s důrazem na existenciální

a mravní stránku lidského jednání je neustále kontrolována se svými mezemi, neboť se může snadno zvrátit ve svůj protiklad. Proto tato politika sice nezáměrně podceňuje instituce, které jsou ve své neosobnosti jakýmsi implicitními rezervoáry morálky. Nakonec spolehlivějšími než sebeslušnější jednotlivci. Kruh se uzavíral, nepolitická politika svou bezmocností otevírala dveře lidem se známostmi nebo dovednostmi, začala se prosazovat politická politika.¹⁰⁹

4.8.2 Občanské fórum

Havel se vrhl do víru revolučního událostí. V každém případě měl dojem, že revoluci nebude snadné dokončit. Vždy se snažil, aby Občanské fórum vystupovalo v roli nového opozičního orgánu. Občanské fórum vyslalo delegáty, aby po celé zemi zakládali pobočky hnutí. Pokoušeli se narušit práci režimu i tím, že vysílali delegace do důležitých státních orgánů, do parlamentu a na ministerstva. Sametová revoluce se jí začalo říkat díky existenci rockové newyorské kapely Velvet Underground, v překladu Sametový Underground ze šedesátých let. K paradoxům patří to, že začala násilím a zdálo se, že se stupňuje nebezpečí dalšího násilí. Havel si zvolil Laternu magiku, jako sídlo vedení Občanského fóra, začali se chovat jako vláda, která čeká na uvedení do funkce.

U sálu Laterny magiky koordinoval náročný úkol vypracování plánů pro budoucí vývoj země a pomáhala mu v tom skupina několika prognostiků, kteří nevěřili vedení Jakeše, i když tvrdili, že nastal čas reformem.

---

¹⁰⁹ PITHART, P. *Devětaosmdesátý: vzpomínky a přemýšlení; krédo*. 2. vyd. Praha: Academia, 2009. s.258-272 ISBN 978-80-200-1817-5

Byli to hlavně dr. Komárek, ing. Dlouhý a Havlův budoucí nepřítel číslo jedna ing. Klaus. V divadle bylo brzo plno reportérů z celého světa, kteří chtěli zachytit alespoň nějaké slovo z úst dramatika, který se stával slavným, jako vůdce revoluce, nebo ho tak bylo vidět.

Občanské fórum chce dále zabránit zneužívání moci, lhaní a korupci starého režimu. Bude se snažit o záruku nezávislého ekonomického vývoje.

V úterý 21. listopadu 1989, měl Havel veřejné vystoupení před davem dvou set tisíc demonstrantů, kteří se shromáždili na Václavském náměstí. Bylo to poprvé, kdy vůdci Občanského fóra, Václav Malý, Radim Palouš, Milan Hruška, Karel Sedláček a Havel vystoupili před tolika lidmi. Zdravili se s davem z balkónu budovy Melantrich, sídla vedení Československé strany socialistické, jejímž generálním tajemníkem byl Jan Škoda, Havlův spolužák z Poděbrad. Byl také zakládajícím členem Občanského fóra. Největší aplaus sklídl Havel, udělal na dav velký dojem. Jeho politická kariéra vůdce se nyní rýsovala mnohem zřetelněji. Za několik hodin ji potvrdilo tajné setkání s jedním z vedoucích představitelů KSČ Evženem Erbanem. Na tomto setkání se měly řešit otázky ohledně budoucnosti země. Havlovi dodávala tato situace odvalu a umožnilo mu prosadit plán, uspořádat generální stávkou, které měly předcházet mohutné demonstrace po celé zemi. Konečným cílem bylo sražení vlády na kolena. Každý den se potom v Praze konaly demonstrace. Pak nadešel víkend 25. a 26. listopadu, kdy proběhly největší demonstrace celé revoluční doby. Kvůli většímu prostoru se přesunuly na letenskou pláň nad Staroměstským náměstím a vyvolaly velké vzrušení. Vedení Občanského fóra tušilo vítězství.

4.8.3 Konec starého režimu

Den před demonstrací na Letné oznámil Jakeš, že odstupuje. Spolu s ním i představitelovo ÚV KSČ a sekretariát ÚV. Na Letné vystoupil i Alexandr Dubček, zástupce Slovenska i symbolu Pražského jara, který promluvil o minulých dvaceti letech jako o období pokoření. Čas komunismu se navršil.

Havlova popularita vzrostla už v lednu roku 1989, když byl zavřen za to, že šel položit na Václavské náměstí květiny na památku Jana Palacha.

Jeho další zatčení vyvolalo řadu protestů a zvýšilo jeho oblību i mimo okruh disidentů. Došlo i k tomu, že byl znám v zahraničí.

Například v Torontu mu jeho přítel Josef Škvorecký pomohl získat nominaci na Cenu Roberta Kennedyho za lidská práva. Mezitím jej státník Henry Kissinger nazval „inspirující osobností, která dokazuje, že o všech velkých věcech musí před jejich uskutečněním někdo snít.“ Zastánci představy, že právě on byl předurčen pro funkci prezidenta se pro ně stal protože, byl zosobněním opravdového člověka. Sympatického muže, který hrál vždy fair a který je i dobrým politikem. Náhle vyvstala otázka z řad Občanského fóra, kdo by měl kandidovat na prezidenta. Nebylo totiž jasné, zda je Havel natolik známý, aby mohl být zvolen.

Dne 10. prosince 1989 byl Havel vyhlášen svým přítelem, hercem Jiřím Bartoškou, za kandidáta na prezidenta. Adamec, tehdy rezignoval před Vánocemi, tudíž Komunisté neměli vůdce a nacházeli se ve stavu zhroucení a parlament byl jediným místem, kde mohlo dojít k řádné volbě nového prezidenta. V polovině prosince mu bylo jasné, že v cestě k moci mu stojí jen jediný člověk, Alexandr Dubček. Havel se tedy musel dostat nad Dubčeka, bylo potřeba s ním jednat. Havel dále začal podporovat Mariána Čalfa a navrhl jej na příštího ministerského předsedu se dvěma podmínkami. Jedna z nich byla, že nová vláda vyjde vstříc požadavkům opozice, že novým prezidentem bude Čech, který nebude členem žádné politické strany. Čalfa slíbil, že bude podporovat jeho kandidaturu, ale na oplátku se musí Havel postarat o Dubčeka. Dubček původně nechtěl ze své kandidatury ustoupit, ale když dostal záruku, že bude jmenován předsedou Federálního shromáždění, ještě když Havel jeho kandidaturu podpoří.¹¹⁰

„Přesně před dvěma roky jsem psal úvodník do prvního čísla Lidových novin. Hned na začátku jsem měl strach z našich obav, že je to utopie a že na to nemáme. Kdyby mi tehdy někdo řekl, že za dva roky budu psát pár řádek na rozloučenou s érou samizdatových Lidových novin, myslel bych si, že nemá smysl pro humor, když může tak nejnepě žertovat. A dnes je to tady, další číslo už vyjde tiskem. Ale nejen to, zcela nemístná byla zřejmě i má obava, že bude trvat dlouho, než nám vyrostou noví Bassové, Peroutkové a Čapkové. V posledních třech týdnech rostou všude kolem nás, i když, pravda, jsou mladí, ale dostávají a moudří každou chvíli. Ale abych nezdržoval. Sbohem samizdatové Lidové noviny, sbohem konspirace, sbohem výslechy. Vítejte tiskárno, vítejte nový čtenáři, vítejte svobodo“¹¹¹

---

¹¹⁰ KEANE, J. Václav Havel: *politická tragédie v šesti dějstvích*. 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 1999. s.140-150. ISBN 80-7207-308-7

¹¹¹ HAVEL, V. *Eseje a jiné texty z let 1970-1989: dálkový výslech*. 1. vyd. Praha: Torst, 1999. s.1177

5 Obránce lidských práv

„Za lidská práva bojoval Václav Havel aktivně od druhé poloviny sedmdesátých let. Ať už jde o vydávání knih, přes cenzuru tisku, hraní divadelních her. O počátku jeho největší aktivity v boji za lidská práva můžeme označit podepsání Charty 77, za kterou byl zadržen a později odsouzen. Následovali další aktivity, vytvoření Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných, za což je později také odsouzen. O cenu prý ani tak nestál, spíše chtěl vědět, zda se na převzetí má připravovat. Havel cenu nakonec nedostal, to velké překvapení. Všichni v Oslu i v Evropě očekávali, že cenu dostane. Dostal ji pozdější Havlův dobrý přítel dalajláma. Nejvíce si vážil Ceny Erasma Rotterdamského, kterou dostal v roce 1986. V roce 1989 se aktivně podílel na Sametové revoluci, kde opět vystupoval, za občany Československé republiky, za jejich práva. Díky těmto zásluhám byl v roce 1989 znovu navržen na získání Nobelovy ceny za mír.“¹¹²

„Ani v éře demokratického státu však neztratilo na naléhavosti a Havel mu věnoval mnoho projevů doma i v zahraničí. Základem jeho myšlení je odpovědnost každého jedince za dodržování základních lidských práv kdekoli na světě, vzájemné pochopení a tolerance různých světových civilizačních okruhů, vzájemný respekt různých tradic

a náboženství a aktivní boj proti všem projevům xenofobie a rasismu. Václav Havel důrazně apeloval na nezbytnost dodržování Všeobecné deklarace lidských práv OSN, která má dle jeho slov od prvopočátku povahu globálního závazku. V rámci svých mezinárodních kontaktů přispěl k osvobození řady vězňů svědomí, podporoval činnost Amnesty International, Nadace Člověk v tísni a její festival Jeden svět a činnost mezinárodního PEN klubu. V České republice se rovněž výrazně angažoval v romské otázce a v projektu Fenomén holocaust. Svoji autoritou se zasadil i o ustavení vládního zmocněnce pro lidská práva a o prosazení úřadu veřejného ochránce práv (ombudsmana). Po odchodu z funkce prezidenta republiky se angažuje v dodržování lidských práv především na Kubě, v Bělorusku, v Barmě a v Severní Koreji.“¹¹³

6 Prezident a státník

---

¹¹² Český rozhlas. [online]. © 1997-2013 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/zpravy/politika/_zprava/havel-byl-blizko-ziskani-nobelovy-ceny-nikdy-ji-vsak-nedostal--992567

¹¹³ [online]. ©2006 – 2012 [cit. 2013-03-26]. Dostupné z: <http://www.vaclavhavel.cz/index.php?sec=7id=4>

6.1 Poslední prezident Československa

29. prosince byl tedy Václav Havel zvolen prezidentem Československé socialistické republiky. 1. ledna 1990 v doprovodu své manželky Olgy pak pronáší svůj první prezidentský projev.¹¹⁴

Výčet aktivit nového prezidenta byl veleobširný po všech stránkách. Bylo potřeba přeměnit celý stát. Z Východu na Západ, z nesvobodného politického systému ke svobodnému.¹¹⁵ Mnozí Havlovi říkali, aby nebral funkci prezidenta a raději se věnoval psaní a režirování svých her. Podcenili však jeho schopnost „přenést“ svůj demokratický um i do oblasti politiky. Měl totiž výhodu v tom, že byl zkušený, politicky myslící člověk a zároveň dramatik. Velmi dobře ovládal dramaturgii vlády nad ostatními. Zvolení Havla přineslo na Hrad oslavování a to v podobě Dvořákova Te Deum v katedrále sv. Víta na Silvestra 1989. Te Deum bylo první inscenací nového prezidenta. Jmenování Petra Oslzlého do funkce poradce prezidenta pro kulturní záležitosti. Dříve hrál v brněnském divadle Na provázku. S Havlem se spřátelili v době *Larga desolata*. Od začátku byl aktivním členem Občanského fóra. Spolu se pustili do zvelebování Hradu.¹¹⁶ Václav Havel proměnil Pražský hrad v divadlo, na kterém se něco děje a hraje pro celý stát i celý svět. K tomuto zdivadelnění patřila i sestava Havlových spolupracovníků. Hlavním výtvarníkem a proměnitelem Hradu se stal Bořek Šípek.¹¹⁷

Havel se zaměřil i na uniformy hradní stráže. Nové později navrhl kostymér Theodor Pištěk. Uniformy byly červeno-modro-bílé. Pod vedením Havlova přítele Bořka Šípka se opravila i prezidentská kancelář. Byl totiž přesvědčen, že Hrad musí symbolizovat novou svobodu.¹¹⁸

Pražský hrad začala navštěvovat řada významných osobností. Na slavnostní oběd přijel i spisovatel Philip Roth, Lou Reed nebo skupina Rolling Stones, kteří si návštěvu několikrát zopakovali. Dále to byly osobnosti jako nejvýznamnější státníci, největší světové osobnosti.

---

¹¹⁴ PUTNA, M.C. Václav Havel: *duchovní portrét v rámu české kultury 20. století*. 1. vyd. Praha: Knihovna Václava Havla, 2011. s.343. ISBN 978-80-87490-07-5

¹¹⁵ (Tamtéž, s. 266)

¹¹⁶ KEANE, J. Václav Havel: *politická tragédie v šesti dějstvích*. 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 1999. s.100. ISBN 80-7207-308-7

¹¹⁷ PUTNA, M.C. Václav Havel: *duchovní portrét v rámu české kultury 20. století*. 1. vyd. Praha: Knihovna Václava Havla, 2011. s.278. ISBN 978-80-87490-07-5

¹¹⁸ KEANE, J. Václav Havel: *politická tragédie v šesti dějstvích*. 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 1999. s.102. ISBN 80-7207-308-7

Americký prezident George Bush, z Francie Francois Mitterrand, z Vatikánu papež, Michail Gorbačov, ti všichni se v neuvěřitelně krátkém čase od listopadu osmdesát devět stávali Havlovými hostiteli či hosty. Praha se rychle stala evropskou metropolí. Československo hitem roku a Václav Havel jednou z nejpopulárnějších osobností na světě.¹¹⁹ Havlovu charismatu podlehli všichni i tehdejší nejsilnější muž planety Bill Clinton. Václav Havel dostal nápad, vyrobit mu v Amati kraslice saxofon s vyrytým Havlovým podpisem a srdíčkem. Nakonec si Bill Clinton zahrál na saxofon v pražském klubu Reduta.¹²⁰

*„Václav Havel byl velký puntičkář, potrpěl si na detaily. Jeho redigování článků, projevů nebo dopisů byla nedokončená a opakující se série pochybností, aby v textu nezůstala nějaká chyba, slohová neobratnost, překlep. Stále hledal ještě přiléhavější výrazy a neotřelejší tvary. Před každým vystoupením se ujišťoval, zda pracovník protokolu, který mu nesl desky s projevem na řečnický pult, zkontroloval pořadí stránek. Měl hrůzu z pocitu, že by některá stránka z desek vypadla nebo že by stránky na sebe nenavazovaly.“*¹²¹ Byl pedant i v oblékání. Nejvíce dbal na košile a kravaty. Vybrat pro něho košili bylo umění, zvládal to snad jen Antonín Maněna, šéf Hradní policie, letitý kamarád. Košile se nesměla krabatit a vytvářet varhánky. Límec musel po zapnutí posledního knoflíčku sedět tak, aby neškrtil ani nebyl volný, knoflíček nesměl vykukovat nad kravatovým uzlem.¹²²

Havel se těšil velké oblibě, což vyjadřovalo i jeho uznání změnit podobu nejvyšší moci. V prvním funkčním období, jež trvalo půl roku, tedy do prvních svobodných voleb, byl Václav Havel na vrcholu své moci. Komunistická strana byla v hluboké defenzivě a nová demokratická politická scéna se ještě neustálila. Některá Havlova rozhodnutí z tohoto období jsou dodnes kontroverzní. Jako příklad poslouží mimořádně rozsáhlá amnestie. Z vězení byla počátkem roku 1990 propuštěna řada vězňů. Po amnestii následovala vězeňská vzpoura v Leopoldově.¹²³

Havlovi se hned potom nahromadila spousta práce. Zdálo se, že problémy jsou všude a jeho pracovní tempo se neustále zrychlovalo.

---

¹¹⁹ LACINA, J. Havel na Hrad!: *prostořeká knížka o tom, jak se z disidenta stal prezident*. 1. vyd. Praha: Duel, 1998. s.15. ISBN 80-86187-02-0

¹²⁰ ŠPAČEK, L. *Deset let s Václavem Havlem*: 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2012. s.133. ISBN 978-80-204-2651-2

¹²¹ (Tamtéž, s. 31)

¹²² (Tamtéž, s. 33)

¹²³ (Tamtéž, s. 35)

Musel rychle přijmout i nové pracovníky, to řešil převážně na základě osobních známostí, ať už šlo o Stanislava Milotu či Karla von Schwanzenberga. „Během krátké doby od prvního Havlova zvolení prezidentem se řada jeho přátel dostala do nejrůznějších funkcí. Někteří prokázali svou politickou životaschopnost, drtivá většina ale neuspěla.“ Později se začalo usilovně pracovat na přípravě svobodných parlamentních voleb, které se měly konat v létě 1990. Občanské fórum se nepovažovalo za stranu, mělo být jakýmsi katalyzátorem, který by urychlil přechod od revoluce k parlamentní demokracii. Mnoho členů Občanského fóra považovalo Havlovu rezervovanost vůči nim za politicky nežádoucí.¹²⁴ Aby nedocházelo ke zbytečným problémům a protože nový prezident byl zaneprázdněn, domluvili se, že se budou scházet jednou týdně u Jana Urbana. Těchto setkání se účastnil Havlův mluvčí Michal Žantovský i další spolupracovníci. Jednání probíhala i po letních volbách do parlamentu až do roku 1991.¹²⁵

6.2 Problém Československa

V této době Olga zakládá organizaci nazvanou Výbor dobré vůle. Šlo o první instituci tohoto typu v postkomunistickém Československu. V první etapě činnosti organizace bylo rozhodnuto, že hlavním úkolem Výboru bude přispět k vybavení a zařízení vězeňského typu. Později po změně zákona o charitativní činnosti se Výbor dobré vůle značně rozrostl a byl zaregistrován jako Nadace Olgy Havlové. Havel na to zareagoval vstřícně a založil vlastní fond Nadaci Václava Havla pro Pražský hrad, z níž se do roku 1995 financovala například rekonstrukce hradní knihovny.¹²⁶

Havel musel řešit i to, že najednou Slovensko mělo pocit neviditelnosti a s tím se muselo něco udělat. Nejprve chtěli vložit mezi názvy států pomlčku, to by byl ovšem stejný název jako po mnichovské zradě. V českých zemích to přineslo bouřlivé ohlasy, nakonec název státu zněl Česká a Slovenská Federativní republika.¹²⁷

---

¹²⁴ LACINA, J. Havel na Hrad!: *prostořeká knížka o tom, jak se z disidenta stal prezident*. 1. vyd. Praha: Duel, 1998. s.25. ISBN 80-86187-02-0

¹²⁵ KEANE, J. Václav Havel: *politická tragédie v šesti dějstvích*. 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 1999. s.105. ISBN 80-7207-308-7

¹²⁶ (Tamtéž, s. 105)

¹²⁷ LACINA, J. Havel na Hrad!: *prostořeká knížka o tom, jak se z disidenta stal prezident*. 1. vyd. Praha: Duel, 1998. s.37. ISBN 80-86187-02-0

Další problém, který bylo nutno vyřešit, byla skartace, likvidování a pálení důležitých svazků StB, což začalo už po revoluci. Představitel Občanského fóra Jan Urban se rozjel do prezidentova venkovního sídla v Lánech, aby Havla upozornil, že je nutné jednat rychle. Havel byl přinucen přijmout navržené řešení, jehož součástí bylo i jmenování ostříleného chartisty Jana Rumla prvním náměstkem ministra vnitra, speciálně zodpovědným za záležitosti spojené s StB. O několik týdnů později z přímého přenosu v parlamentu, který se konal 22. 3. 1991, uviděl národ deset zvolených poslanců, kteří údajně spolupracovali s StB a odmítli rezignovat. Tím začal hon na komunisty. Brzy to vedlo k uzákonění morálně nejpochybnějšího a politicky nejkontroverznějšího nařízení v celé Evropě, takzvaného lustračního zákona, který byl schválen 4. října 1991. Zákon postihl minimálně milion lidí, včetně bývalých komunistů, kteří zastávali významné funkce, bývalých agentů tajné policie, akčních výborů Národní fronty, lidových milicí. Tito členové měli na pět let zakázáno pracovat ve státní administrativě, bankách, železniční dopravě a dalších. Zákon vyvolal řadu protestů, mnoho lidí znervóznilo. Nejhorší na tom bylo i to, že v zemi ve jménu svobody informací se šířila atmosféra represí a hrubosti. Zaměstnavatelé začali rychle lustrvat své zaměstnance, aniž by k tomu měli důvod. Děti bývalých komunistů byly diskriminovány. Sourozenci se dozvídali, že na ně bratr nebo sestra donášeli. Pravda vyvolávala nenávist. Lustrace Havla poučily, že pravda není v módě a že se stejně jako ovoce sklízí jen tehdy, je-li zralá.

Další otázkou byl vstup do Evropské unie. V té době Havel rovněž předvídal, že vstup země do evropské mozaiky zemí bude nutná určitá spolupráce s ostatními státy střední a východní Evropy, které se odštěpily od sovětského bloku. Dále Havel tvrdil, že je nutné uzavřít novou smlouvu s Německem, aby se navždy vyřešily problémy a aby se odstranily pocity křivdy, nepřátelství obou stran. Ze strany v oblasti odsunu sudetských Němců, tak i brutality nacismu. Velkým krokem vpřed se pak stalo podepsání smlouvy o přátelství s kancléřem Kohlem, kde se mluvilo i o podpoře Německa potenciálnímu řádnému členství Česka v Evropském společenství.¹²⁸

---

¹²⁸ KEANE, J. Václav Havel: *politická tragédie v šesti dějstvích*. 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 1999. s.110-120. ISBN 80-7207-308-7

6.3 Kupónová privatizace

Země, která kdysi patřila mezi nejstalinštější členy Varšavské smlouvy, se nyní stala nejdravější a nejenergičtější a nejotevřenější společností ve střední a východní Evropě. To se podařilo díky privatizačnímu projektu v moderních dějinách. Příkladem této strategie byla kupónová privatizace. Tato strategie spočívala v tom, jak tvrdil Václav Klaus, že státní majetek a průmysl „patří všemu lidu“. Proto za nominální cenu byly kupóny nabídnuty všem Československým občanům. Menší majetek byl privatizován v dražbách, aby se dostal do rukou soukromníků, kam také podle Klause patřil. Tehdejší ekonom z Prognostického ústavu Československé akademie věd se brzy projevil jako dobrý organizátor, tvrdý vyjednávač a vynikající řečník. Sehrál i aktivní úlohu v koordinačním centru Občanského fóra a za to obdržel funkci ministra financí v takzvané vládě národního porozumění vedené ministerským předsedou Mariánem Čalfou. Svou ctižádost prokázal tím, když se rozhodl jít v červnu 1990 do voleb za Občanské fórum. Brzy zvítězil na severní Moravě a také získal 70% hlasů delegátů při volbách na předsedu Občanského fóra. Občanské fórum se v dubnu 1991 rozdělilo a v Olomouci vznikla Občanská demokratická strana (ODS) jako opozice Jiřího Diensbiera, Občanské hnutí (OH). Klaus si vytvořil novou mocenskou základnu v nově založené Občanské demokratické straně. V červnu roku 1992 se stal premiérem české vlády. Mezi ním a Havlem panovalo napětí. Díky Klausovi došlo k obrovským strukturálním změnám. Výkon soukromého sektoru rychle zastínil výrobu ve státních podnicích, podíl zaměstnanců zaměstnaných v zemědělství klesl na jednu třetinu. Většina českého obchodu se přeorientovala na země OECD.¹²⁹

---

¹²⁹ KEANE, J. Václav Havel: *politická tragédie v šesti dějstvích*. 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 1999. s.130-132. ISBN 80-7207-308-7

6.4 Začátek nového státu

17. července 1992 se sešli poslanci Slovenské národní rady v budově starého parlamentu pod Bratislavským hradem, aby se rozhodli o budoucnosti Slovenského národa. Stát, který vydržel 75 let se najednou rozpadl. Definitivně se rozpadla naděje, že se postkomunistické Československo stane vzorem vícenárodního demokratického státu v Evropě. Významná etapa Havlovi politické kariéry skončila a on rezignoval. Před revolucí i během ní si ho mnoho Slováků Havla vážilo, potom ale svou oblibu ztrácel. Na Slovensku nebyla žádná velvyslanectví, proto ani žádné spojení s vnějším světem. V srpnu vůdci dvou hlavních politických stran nabraly tempo ODS a HSĎS (Hnutí za demokratické Slovensko), vypracovali scénář pokojné likvidace státu a dohodli se, že budou schváleny příslušné zákony, a že majetek bude rozdělen v poměru 2:1, podle poměru počtu obyvatel. Budou zaručeny pravomoci nástupnických republik a jejich uznání dle mezinárodních zákonů, vytvoří se celní a měnová unie. Nová slovenská ústava byla ratifikována 1. září 1992. Česká ústava pak byla ratifikována 16. prosince 1992.¹³⁰

V roce 1992 začíná pro Václava Havla pracovat Ladislav Špaček. Když nabídku přijímal, myslel si, že práci bere maximálně po dobu jednoho funkčního období. Nakonec z toho byla funkční období dvě.¹³¹ „*Nikdy jsem toho nelitoval, zažil jsem stovky významných událostí. Procestoval jsem šedesát zemí světa, poznal světové politiky, papeže, dalajlámu. Ale nejcennější pro mne bylo, že jsem byl denně nablízku Václavu Havlovi.*“¹³²

Po vyřešení Československého problému byl Havel poprvé 26. ledna 1993 zvolen prvním českým prezidentem. Těmito slovy, začínal projev prvního prezidenta samostatné České republiky.¹³³ „*Milí přátelé, Češi, Moravané, Slezané, občanky a občané České republiky, historický a politický vývoj dospěl k okamžiku, kdy se dva národy, žijící dosud společně v Československu, vydaly vlastní cestou. V důsledku toho vstoupila před měsícem v život samostatná Česká republika.*“¹³⁴

---

¹³⁰ KEANE, J. Václav Havel: *politická tragédie v šesti dějstvích*. 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 1999. s.135. ISBN 80-7207-308-7

¹³¹ ŠPAČEK, L. *Deset let s Václavem Havlem*: 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2012. s.5. ISBN 978-80-204-2651-2

¹³² (Tamtéž, s. 5)

¹³³ PUTNA, M.C. Václav Havel: *duchovní portrét v rámu české kultury 20. století*. 1. vyd. Praha: Knihovna Václava Havla, 2011. s.345. ISBN 978-80-87490-07-5

¹³⁴ HAVEL, V. *Eseje a jiné texty z let 1992-1999*: 1. vyd. Praha: Torst, 1999. ISBN 97-8807-215-9

6.5 Konec prezidentské funkce

27. ledna 1996 Havlova manželka Olga podlehla těžké nemoci. V posledních chvílích jí byl Václav Havel oporou, jako ona jemu po celý jejich společný život.¹³⁵

Počátkem prosince 1996 došlo k první Havlově zdravotní krizi, kdy pohlédl smrti do tváře. Jeho osobní lékař Michal Šerf mu diagnostikoval zápal plic. Měl stále vysoké horečky, tak jeho nová přítelkyně Dagmar Veškrnová, kontaktovala lékaře z nejlepší pražské nemocnici Na Homolce. Nemoc se objevila právě ve chvíli, kdy Havel byl uprostřed jednání o vstupu České republiky do NATO. Doktor Pavel Patko nařídil okamžitou operaci. Operace se konala ve fakultní nemocnici 3. lékařské fakulty UK, V Londýnské ulici, nedaleko místa, kde se narodil. Operace trvala čtyři hodiny a nádor na plicích byl odstraněn.

Když se jeho stav zlepšil, opustil nemocnici a šokoval veřejnost svatbou s Dagmar Veškrnovou. Svatba se konala 4. ledna 1997 na žižkovské radnici, kdesi před třiatřiceti lety bral Olgu. Jeho první žena Olga se ze zásady odmítala hrát politickou roli první dámy a raději se zabývala svými projekty, které měly lidem pomáhat. Naproti tomu Dagmar Veškrnová zjevně toužila po nějaké politické roli. Společně s tedy Havlem založili Nadaci Vize 97, Dagmar a Václava Havlových.¹³⁶ Tato cena byla zřízena, aby oceňovala myslitele, kteří překračují tradiční hranice mezi disciplínami. Zvláště pak mezi disciplínami humanitními a přírodovědnými. Ve třetím roce jejího vzniku tuto cenu dostal domácí myslitel Zdeněk Neubauer. Znakem Ceny Nadace Vize 97 je motiv vzatý z české katolické tradice. Jedná se o „hůl svatého Vojtěcha“. Vojtěch je vnímán jako jeden z patronů evropské kultury a vzdělanosti. Jestliže první polovina devadesátých let zrodila „mýtus Havel“, druhá polovina zrodila „antimýtus Havel“. Co se tedy stalo ve druhé polovině devadesátých let. Stalo se, že česká společnost se vyvíjela jiným směrem, než o který usiloval Havel. Oficiálně zde byla občanská společnost, ale stále více v ní začaly zaznívat motivy nacionální i protiněmecké. Klíčovou roli ve společnosti získaly velké politické strany a ekonomické nebo mediální skupiny. Ztělesněním jiného než Havlova postoje se pak stal muž, největší Havlův rival a oponent Václav Klaus.

---

¹³⁵ PRIMUSOVÁ, H., M. PEKÁRKOVÁ. *Olga*. 1. vyd. Praha: Petrklíč, 1997. s.69. ISBN 80-85243-90-3

¹³⁶ KEANE, J. Václav Havel: *politická tragédie v šesti dějstvích*. 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 1999. s.140. ISBN 80-7207-308-7

Dále šlo o Havlovo mentální vyčerpání. Důvodů bylo více. Mnoho energie musel Havel věnovat zákrutům politiky. Opakující se neúspěchy Havlem podporovaných veřejných uskupení, která měla v devadesátých letech představovat alternativu ke Klausově ODS. Zvláště pak v době jejího propojení se Zemanovou sociální demokracií skrz tzv. opoziční smlouvu. Vyčerpaly ho i nemoci s dlouhotrvajícími narkózami. Do toho všeho ještě čelil mediálnímu útoku na sebe a svoji ženu.¹³⁷

Zdalo se, že Havel začíná pomalu dosluhovat, vysilující byli boj o restituovaný majetek se švagrovou matematickou Dagmar Havlovou, která byla spolupracovníkem secesního paláce Lucerna, který postavil Havlův dědeček. Prezident se nakonec rozhodl, že případ svěří svému poradci, bývalému komunistickému premiérovi Mariánu Čalfovi. Ukázalo se, že byl poradce velké společnosti Chemapol Group, která prezidentův podíl v Lucerně koupila. Celá tato transakce měla nádech kapitalistického mafiánství a lidé se domnívali, že to je v rozporu se zásadou života v pravdě, kterou tak Havel prosazoval. Toto období politického úpadku přineslo i několik vrcholných okamžiků. V roce 1997 byl zvolen nejmenší možnou parlamentní většinou na další funkční období. Další vítězství bylo nad svým největším politickým nepřítelem Václavem Klausem. V červenci 1997 podpořil Klause na funkci premiéra, ten výměnou za to slíbil, že nezpochybní jeho právo a opětovné zvolení prezidentem. Podruhé byl Havel zvolený českým prezidentem 20. ledna 1998. V tomto jeho posledním prezidentském období se stala Česká republika v roce 1999 členem Severoatlantické aliance (NATO). Poslední jeho zásluhou v této funkci bylo, že se česká republika stala členem Evropské unie. Jejím členem se stala v roce 2004, ale bylo to díky Václavu Havlovi. Jeho pětiletý mandát skončil 2. února 2003.¹³⁸

V únoru 2003 odcházel z Pražského hradu za potlesku veřejnosti a médií. Odcházel jako muž, který ze sebe vydal vše, co v něm bylo. Po odchodu z Hradu Havel odešel z veřejné scény. Tento čas využil nejen k oddechování, ale také na načerpání sil na novou tvorbu. Roku 2006 vydal vzpomínkovou dokumentární knihu *Prosím stručně* a roku 2007 napsal hru *Odcházení*. V knize *Prosím stručně* se prolínají tři žánrově odlišné linie. První je rozhovor s novinářem Karlem Hvíždalou. Za druhé obsahuje koláž z každodenních situací s pracovníky Hradu. Za třetí pak Havlovy meditace nad časem a sebou samým. I přesto jde o knihu vnitřně jednotnou. Po *Dopisech Olze* je *Prosím stručně* Havlovou druhou nejsilnější knihou.

---

¹³⁷ PUTNA, M.C. Václav Havel: *duchovní portrét v rámu české kultury 20. století*. 1. vyd. Praha: Knihovna Václava Havla, 2011. s.295-314. ISBN 978-80-87490-07-5

¹³⁸ KEANE, J. Václav Havel: *politická tragédie v šesti dějstvích*. 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 1999. s.150. ISBN 80-7207-308-7

Ve hře Odcházení pak sám sebe představil jako státníka intelektuálně vyprázdněného, proháněného dominantní partnerkou, nesmířeného s porážkou utrpěnou od dravějšího po litického rivala. Havel se v tomto období vrací zpátky do společenského života. Z aktivního, nekonvenčního politika se proměňuje v nekonfliktní celebritu. Je vyznamenáván dalšími oceněními. Dále je žádán k většímu lesku na nejrůznějších akcích, ať už jde o veřejné nebo soukromé akce. Je jakou si ikonou sám sebe, žijícím obrazem Václava Havla. V letech 2008 a později 2010 se pokusil naposled vyjádřit k politice a to na podporu Strany zelených. Ale jeho vliv na voličskou veřejnost byl nulový. Volilo ji jen totéž jádro voličů, kteří ji volilo i před Havlovou podporou. Dalším prezidentem, který po Havlovi převzal pomyslné křeslo byl jeho dlouholetý „protivník“ Václav Klaus.¹³⁹

7 Mezinárodní ohlasy

Po odchodu z prezidentské funkce plně využíval svého mezinárodního renomé na podporu pronásledovaných a vězněných obránců lidských a občanských práv ve světě, mimo jiné prostřednictvím Nadace Forum 2000.¹⁴⁰

„Dne 18. prosince 2011 Václav Havel zemřel. V Praze i po celém světě nastal smutek. Po celé Praze, hlavně pak na Národní třídě, která byla symbolem Sametové revoluce. Tak i po celém světě se zapalovalo tisíce svíček, objevovaly se černé vlajky. Najednou jsme si nejen my Češi, ale i ostatní lidé uvědomili, že odešla velká osobnost. Mnohým se může zdát jako osobnost minulosti, jiným naopak jako osobnost přítomnosti. V den jeho smrti o něm píší světové deníky. Všichni Evropané, Češi stejně jako Britové, patří k relativně malým národům. Své vlastenectví by měly sladovat s globálními tlaky bez toho, aby sklouzly k nacionalistickému soupeření. Musí být otevřeni všemu novému, aniž by se vzdali morálky. V tomto smyslu nepatří Václav Havel k minulosti, ale k budoucnosti Evropy. Žádná evropská krize jej nenechala lhostejným. Poté, co sehrál klíčovou roli při sjednocování Evropy rozdělené studenou válkou, bojoval za integraci České republiky do evropské rodiny.

---

¹³⁹ PUTNA, M.C. Václav Havel: *duchovní portrét v rámu české kultury 20. století*. 1. vyd. Praha: Knihovna Václava Havla, 2011. s.315-324. ISBN 978-80-87490-07-5

¹⁴⁰ KEANE, J. Václav Havel: *politická tragédie v šesti dějstvích*. 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 1999. s.152-153. ISBN 80-7207-308-7

*Politici dědicové Havlovy generace ve svých vizích poněkud pokulhávají. Jeho hodnoty, vize a otevřená mysl, jsou ale právě teď zapotřebí více než jindy.*¹⁴¹

To, co se odehrálo během následujícího týdne, ukázalo, jak velká osobnost opustila tento svět. Na pohřeb v sychravém prosinci přišlo deset tisíc lidí. Přijel i Bill Clinton, Madeliene Albrightová, další prezidenti a osobnosti z celého světa. Truchlil celý svět, jak dokazovaly titulní stránky novin a časopisů, kondolence a vyjádření mnoha státníků. Václav Havel byl největší Čech moderních dějin. Celý svůj život sloužil ostatním, vše, co prožíval v disidentu, ve vězení v prezidentské funkci i v roli nezávislého pozorovatele politického dění v závěru života, konal v zájmu demokracie, svobody a lidských práv. Nenápadný, skromný člověk budil všude ve světě úctu

a respekt. To proto, že ukázal cestu, jak nenásilnou formou, silou slova, lze dosáhnout toho, co všude jinde stálo oběti násilí a utrpení.

Největší mezinárodní ohlas pak sklízí letiště Václava Havla. Dříve se jmenovalo letiště Ruzyně, ale v říjnu roku 2012 se přejmenovalo. Tímto způsobem dali Češi na vědomí celému světu, jak významnou osobností pro ně i pro celý svět Václav Havel byl. „Pravda a láska, musí zvítězit nad lží a nenávistí.“¹⁴²

---

¹⁴¹ Český rozhlas. [online]. © 1997-2013 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z:

http://www.rozhlas.cz/zpravy/evropa/_zprava/velky-evropan-se-svobodnym-duchem-pisi-o-havlovi-evropsti-novinari--991732

¹⁴² ŠPAČEK, L. *Deset let s Václavem Havlem*: 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2012. s.252. ISBN 978-80-204-2651-2

ZÁVĚR

V této bakalářské práci jsem se pokusila o postupné, chronologické popsání jednotlivých kapitol. Ty začínaly od dětství a rodiny Václava Havla. Dále následoval únor 1948, díky němuž přišla rodina Václava Havla o majetek. Museli se s tím smířit a nenechat se od režimu dále deptat. V další etapě přichází Václav Havel s novou literární skupinou Šestatřicátníci, kde si nedělali z tehdejšího režimu žádné naděje a brali vše tak jak je. V této době odchází do exilu Miloš Havel. Následně mladý Havel začíná pronikat do psaní her a seznamuje se s Olgou Šplíchalovou, která se stane jeho budoucí manželkou. Přichází rok 1968, okupace pěti státy Varšavské smlouvy. Václav Havel společně s Janem Třískou hlásí z libereckého rozhlasu, pro místní obyvatele, které informují o aktuálním dění, aktuální situaci. Dále se dostáváme do doby, kdy se Havel nachází pod neustálým tlakem režimu. V dalším období přiházejí opoziční skupiny, mezi které patří i Charta 77. Ta vznikla na popud Helsinské smlouvy, za nedodržování lidských práv. Havel jde opět do vězení. Na Chartu 77 navazuje Výbor na obranu nespravedlivě týraných (VONS). Přichází čas Sametové revoluce, předzvěst nového režimu a nové demokracie. Tady se Václav Havel také angažuje. To mu vynese místo posledního československého prezidenta. Havel musí následně řešit otázku československého problému. To vyvrcholí v to, že se místo Československé republiky stanou dva samostatné státy, proto se Havel stává na další funkční období už jen prezidentem českým. Společně se svojí druhou manželkou zakládají různé nadace. Po konci jeho posledního funkčního období na funkci prezidenta odchází do ústraní. Ovšem podporuje Stranu zelených a přijímá řadu ocenění, které si za celý svůj život zasloužil. V roce 2011 ve věku 75 let pak umírá. To a nejen to vynese mezinárodní ohlasy, hlavně pak přejmenování ruzyňského letiště na Letiště Václava Havla.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

- HAVEL, V.M. *Mé vzpomínky*. Praha: Lidové noviny, 1993. ISBN 80-7106-026-7
- PUTNA, M.C. Václav Havel: *duchovní portrét v rámu české kultury 20. století*. 1. vyd. Praha: Knihovna Václava Havla, 2011. ISBN 978-80-87490-07-5
- BAUER, J. Václav Havel: *Necenzurovaný životopis*. 1. čes. vyd. Praha: Cesty, 2003. ISBN 80-7181-852-6
- KŘIVÁNEK, T. *Klub přátel starého Smíchova*. [online]. ©2006 - 2010 [cit. 2013-01-26]. Dostupné z: <http://www.starysmichov.cz/view.php?cislocianku=2007110008>
- KEANE, J. Václav Havel: *politická tragédie v šesti dějstvích*. 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 1999. ISBN 80-7207-308-7
- LACINA, J. Havel na Hrad!: *prostořeká knížka o tom, jak se z disidenta stal prezident*. 1. vyd. Praha: Duel, 1998. ISBN 80-86187-02-0
- ŠPAČEK, L. *Deset let s Václavem Havlem*: 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2012. ISBN 978-80-204-2651-2
- KAISER, D. Disident: *Václav Havel 1936-1989*. 1. vyd. Praha, Litomyšl: Paseka, 2009. ISBN 978-80-7432-012-5
- PRIMUSOVÁ, H., M. PEKÁRKOVÁ. *Olga*. 1. vyd. Praha: Petrklíč, 1997. ISBN 80-85243-90-3
- OTÁHAL, M. *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*: Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011. ISBN 978-80-7285-137-9
- IJEZUITOV, A. N. *Teoretické problémy socialistického realismu*. 1. vyd. Praha: Lidové nakladatelství, 1986. ISBN nevedeno
- PITHART, P. *Devětaosmdesátý: vzpomínky a přemýšlení; krédo*. 2. vyd. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1817-5
- HAVEL, V. *Eseje a jiné texty z let 1970-1989: dálkový výslech*. 1. vyd. Praha: Torst, 1999. ISBN 80-7215-090-1
- HAVEL, V. *Eseje a jiné texty z let 1992-1999*: 1. vyd. Praha: Torst, 1999. ISBN 97-8807-215-9

Seznam použitých internetových zdrojů

XOOPS. [online]. ©2008 - 2013 [cit. 2013-02-25]. Dostupné z:
<http://evee.cz/modules/news/article.php?storyid=156>

[online]. [cit. 2013-03-15]. Dostupné z:
<http://www.stredoskolskaliteratura.kvalitne.cz/?clanek=audience>

Český rozhlas. [online]. © 1997-2013 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z:
[http://www.rozhlas.cz/zpravy/politika/_zprava/havel-byl-blizko-ziskani-nobelovy-ceny-
nikdy-ji-vsak-nedostal--992567](http://www.rozhlas.cz/zpravy/politika/_zprava/havel-byl-blizko-ziskani-nobelovy-ceny-
nikdy-ji-vsak-nedostal--992567)

Český rozhlas. [online]. © 1997-2013 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z:
[http://www.rozhlas.cz/zpravy/evropa/_zprava/velky-evropan-se-svobodnym-duchem-
pisi-o-havlovi-evropsti-novinari--991732](http://www.rozhlas.cz/zpravy/evropa/_zprava/velky-evropan-se-svobodnym-duchem-
pisi-o-havlovi-evropsti-novinari--991732)

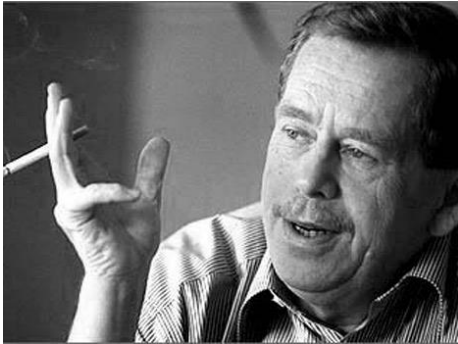
[online]. ©2005 - 2013 [cit. 2013-02-14]. Dostupné z: [http://www.legie.info/autor/6780-
hugo-vavris](http://www.legie.info/autor/6780-
hugo-vavris)

[online]. ©2006 – 2012 [cit. 2013-03-26]. Dostupné z:
<http://www.vaclavhavel.cz/index.php?sec=7id=4>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Obrázky	I
---------------------------	---

1)

Václav Havel

<http://www.knihydobrovsky.cz/vaclav-havel.html>

2)

Olga Havlová (první manželka Václava Havla)

http://praha.idnes.cz/olga-havlova-ma-svou-ulici-dcg-/praha-zpravy.aspx?c=A120417_143128_praha-zpravy_ab

3)

Dagmar Havlová (druhá manželka Václava Havla)

<http://www.havlova-veskrnova.com/aktualita-detail.php/68>

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Andrea Weissová

Obor: Sociální a mediální komunikace (Bc. SMK)

Forma studia: Prezenční

Název práce: Světový fenomén Václav Havel, dramatik, esejista a politik. Trnitá cesta od absurdního dramatu k prezidentu republiky

Rok: 2012/2013

Počet stran textu bez příloh: 65

Celkový počet stran příloh: 1

Počet titulů českých použitých zdrojů: 14

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 6

Počet ostatních zdrojů: 0

Vedoucí práce: PhDr. Hugo Schreiber